

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Klavír

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Moje seznámení s českou hudbou se zaměřením na
klavírní literaturu**

ALICE LIN

Vedoucí práce: prof. František Malý

Oponent práce: prof. Boris Krajný

Datum obhajoby: 5. června 2018

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2018

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Art of Music

Piano

MASTER 'S THESIS

**MY ENCOUNTER WITH CZECH PIANO LITERATURE
AND MUSIC**

ALICE LIN

Supervisor: prof. František Malý

Thesis Opponent: prof. Boris Krajný

Date of thesis defense: 5th June 2018

Academic title granted: MgA.

Prague, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

Moje seznámení s českou hudbou se zaměřením na klavírní literaturu

vypracoval (a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha dne

.....

Podpis studenta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt:

Tato práce se zabývá mým seznámením s českou klavírní literaturou. První kapitola se věnuje definici pojmu „klavírní literatura“ a vzniku tvorby pro klávesové nástroje. Druhá kapitola mapuje dějiny české klavírní literatury. Třetí a stěžejní kapitola rozebírá české skladatele, jejichž díla interpretuji na svém absolventském koncertě. Shrnuji jejich životní a umělecké osudy a význam pro českou kulturu a vyjadřuji vlastní postoje k jejich tvorbě.

Klíčová slova:

klavírní literatura, dějiny české klavírní literatury, V. H. Voříšek, B. Smetana, L. Janáček, E. Schulhoff, A. Skoumal

Abstract:

This thesis presents my encounter with Czech piano literature. The first chapter attempts to define the term „piano literature“ and describes the origins of piano literature. The second chapter outlines the history of Czech piano literature. The third and crucial chapter analyses Czech composers whose works I present at my final recital. I compile their personal and artistic circumstances and their significance for the Czech culture, and explain my relationship with their work.

Key words:

piano literature, history of Czech piano literature, V. H. Voříšek, B. Smetana, L. Janáček, E. Schulhoff, A. Skoumal

Obsah

Obsah

Úvod	1
1. Co je to klavírní literatura	2
1.1. Definice klavírní literatury	2
1.2. Prvotní tvorba pro klávesové nástroje a její zápis	2
2. Dějiny české klavírní literatury	4
2.1. Počátky	4
2.2. Středověk	4
2.3. Baroko	4
2.4. Klasicismus	5
2.5. Romantismus – česká národní hudba	9
2.6. Přelom 19./20. století	12
2.7. 20. století	14
3. Skladatelé a já	16
3.1. Jan Václav Hugo, Voříšek.....	16
3.1.1. Voříšek a já	20
3.2. Bedřich Smetana	21
3.2.1. Smetana a já	31
3.3. Leoš Janáček	33
3.3.1. Janáček a já.....	38
3.4. Erwin Schulhoff	40
3.4.1. Schulhoff a já.....	44
3.5. Adam Skoumal	45
3.5.1. Skoumal a já.....	49
Závěr	50
Seznam literatury a pramenů:.....	51

Úvod

Nad tématem své diplomové práce jsem se dost dlouho zamýšlela. Procházela jsem si v knihovně diplomové práce ostatních studentů HAMU a narazila jsem na práci, která byla sepsána v roce 1966 japonskou studentkou na téma Mé seznámení s českou literaturou. Byla jsem velice překvapena, že tehdy již na fakultě studovali cizinci a bylo podivuhodné, že práci napsala studentka z Japonska celou v češtině. Hodně mě její výzkum inspiroval a nakonec jsem se rozhodla, že když žiji v Praze téměř sedmnáct let, ráda bych též shrnula svou hudební cestu v České republice, své zkušenosti a vztah k české klavírní literaturou.

Je pravda, že téma české klavírní literatury je velmi rozsáhlé a náročné. Proto mým cílem je popsat mé seznámení s českou literaturou od doby, kdy jsem byla ještě v rodné zemi (Tchaj-wan) až do letošního absolventského roku.

První kapitola této písemné práce se snaží o definici pojmu „klavírní literatura“ a popisuje vznik tvorby pro klávesové nástroje.

V další kapitole shrnuji vývoj české hudby se zaměřením na klavírní tvorbu i interprety od úplného počátku až do současné doby.

V poslední a nejobsáhlejší kapitole rozebírám pět konkrétní českých skladatelů, jejichž díla interpretuji na svém absolventském koncertě. Rozebírám jejich životní a umělecké osudy a význam pro českou kulturu a vyjadřuji vlastní zkušenosti a postoje k jejich tvorbě nebo přímo osobní vztah, jako například s vynikajícím žijícím skladatelem a klavíristou.

1. Co je to klavírní literatura

1.1. Definice klavírní literatury

Vzhledem k tomu, že v této práci se budu zabývat klavírní literaturou, bylo by vhodné nejprve definovat, co tímto souslovím v tomto kontextu rozumím. Nad tímto pojmem se zamýšlím zejména proto, že v mém rodném jazyce tuto terminologii nepoužíváme. Hovoříme typicky o „klavírním díle“, termín literatura slouží výhradně pro odvětví písemnictví.¹ Co se tedy považuje za klavírní literaturu? Víme, že slovo literatura je odvozeno z latinského *littera*, což znamená písmeno, nebo též písemnictví. V širším slova smyslu se jedná o souhrn všech psaných textů, to je všech existujících písemně zaznamenaných jazykových projevů lidstva. V užším slova smyslu se literaturou obvykle myslí literatura umělecká neboli krásná literatura. Literatura také působí jako inspirace pro ostatní umělce – na motivy literárních děl vznikají obrazy, sochy, písně a v moderní době také i filmy. Z toho můžeme vyvodit, že klavírní literatura je literatura psaná pro nástroj klavír. Můžeme také říci, že se jedná o klavírní dílo. Dílo jako skladba pro sólový klavír, klavírní duet, klavírní trio, kvintet atd.

1.2. Prvotní tvorba pro klávesové nástroje a její zápis

Až do konce 16. století – v některých zemích ještě déle – tvoří literatura klavírní jednotu s literaturou varhanní. Šlo o jeden obor nástrojů klávesových, kde skladby nebyly diferencovány přímo určením nadpisu, nýbrž jedině typem skladby. Bylo jasné, že úpravy vokálních mší a motetů, doprovod chorálů, preludia a epiludia k nim byla hrána na varhanách, kdežto variace na světské písně a skladby taneční byly hrány spíše na nástrojích strunných. První klávesové skladby nejsou nic jiného než úprava takových vícehlasých skladeb. Přímou z partů cembalista či varhaník hrát nemohl, vokální hlasy se zapisovaly každý zvlášť do partesů a hlasových knížek. Musel si tedy udělat jakousi partituru či spíše particello a takto do jednoho partu spojené hlasy teprve upravoval a aranžoval.

¹ [cit. 1.03.18] Dostupné z: <https://zh.wikipedia.org/wiki/文學>

Takovému přenesení vokálních skladeb na klávesy se latinsky říkalo *tabulatura*, italsky *intavolatura*; tomu, kdo skladby přenášel, se říkalo *intavolator*. Tento termín – *tabulatura* – však zároveň znamená i zvláštní druh notového písma. K vokálním skladbám užívána notace se totiž zpravidla pro takové úpravy nehodila. V různých zemích se tedy vytvořily různé systémy. Protože podobné, ale přece jen technicky odlišné systémy si vyžádala i hra na loutnu, odlišujeme typ klávesový termínem „*tabulatura varhanní*“ od „*tabulatura loutnové*“, případně tabulatury pro harfu, violu da gamba atd., aniž ovšem varhaní tabulaturou rozumíme varhany v užším smyslu, nýbrž celý klávesový obor.²

Tabulatur se ve vývoji varhanní a klavírní hudby užívala celá řada. Dnešní způsob dvou systémů po 5 linkách se poprvé vyskytuje v tzv. Attaignantových pařížských tiscích z roku 1530. Také celá clavecinistická literatura francouzská je tak psána. Kolem r. 1700 tento systém obecně převládl. Houslový klíč pro horní systém se počal místo sopránového používat až v 19. století, proto každý, kdo chce třeba i Mozartovy skladby číst v originálních rukopisech a prvních tiscích, musí znát alespoň sopránový (diskantový) klíč; v levé ruce se objevoval někdy i altový i tenorový klíč.³

² SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

³ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

2. Dějiny české klavírní literatury

2.1. Počátky

První prameny, které dokládají původ české hudby, souvisí s počátky křesťanství v českých zemích. V roce 863 Konstantin a Metoděj přicházejí na Velkou Moravu a slovanský jazyk, který přinášejí, se objevuje i v písních. V duchovní hudbě však převládá latina – nejrozšířenější hudební formou se stává gregoriánský chorál (jednohlasý zpěv). Nejstarší duchovní píseň v českých zemích byla staroslověnská *Hospodine, pomiluj ny*. Vznikla na konci 10. století nebo počátku 11. století. Poté ve 13. století vznikla píseň ve staročestíně *Svatý Václave*.⁴

2.2. Středověk

Od 14. – 16. století probíhalo období obrození a husitských válek, které ovlivnilo jak duchovní život, tak vývoj hudby, která byla s náboženstvím úzce spjata. Na konci 15. století se objevuje vícehlas, též polyfonie. Představiteli jsou například: Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic, Jan Campanus Vodňanský. V té době se také začala rozvíjet instrumentální hudba.⁵

2.3. Baroko

Hudební baroko spadá od konce 16. století až do poloviny 18. století. Hudba barokní je citová a vznešená. Objevují se nové formy nebo tvary, jako např. Kantáty, oratoria, opera, skladby pro sólové nástroje. (Tehdy klávesové nástroje byly clavicembalo/cembalo, klavichord atd.) Za první české hudební skladatele lze považovat barokní tvůrce jako byl Adam Michna z Otradovic (1600-1676), který byl skladatel, sbormistr a varhaník. Komponoval vokální a vokálně-instrumentální hudbu s vlastními básnickými texty. Napsal mnoho českých duchovních písní, z nichž některé písně vánoční jsou oblíbené dodnes, jako např. *Chtíc, aby spal*.⁶ Jedním z nejvýznamnějších komponistů období vrcholného baroka se stal Jan Dismas Zelenka (1679-1745). Většinu života prožil v Drážďanech. Kompletní seznam Zelenkovy tvorby obsahuje téměř 250 skladeb převážně duchovní hudby, ale významnou oblastí Zelenkovy tvorby je též

⁴ [cit. 10.04.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Česká_hudba,

⁵ Tamtéž

⁶ https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_Václav_Michna_z_Otradovic, 14.4.2018

instrumentální hudba. Jeho hudby si vážil i J. S. Bach. O Zelenku se později zajímal také B. Smetana, který zajel dvakrát do Drážďan (1863), aby si zde v opisech sehnal některé jeho skladby.⁷

2.4. Klasicismus

Ph. Em. Bach daroval významné podněty českému mistru Jiřímu Antonínu Bendovi (1722-1795). Benda emigroval s rodiči r. 1742 za bratrem Františkem, koncertním mistrem na dvoře pruského krále, kde poznal Emanuela Bacha osobně v Berlíně a zůstal s ním v dobrém styku. Jeho hudbu ovlivnila Bachova výrazovost a inspirovala ho tak k nové tematické práci, čímž se soustavně rozvíjela jeho klavírní tvorba. Vzniklo 17 sonát, vesměs třívětých, 34 sonatin, až na dvě výjimky jednovětých, fantasie a řada koncertů. Mezi jeho pomalými větami jsou dokonce místa, jež velmi intenzivně připomínají Beethovenovu *Appassionatu*.⁸

Josef Mysliveček (1725-1809), český emigrant v Itálii. Ačkoliv je o pět let mladší než Joseph Haydn, jeho tvorba předvídá haydnovsko-mozartovský sloh. Z jeho rozsáhlého díla se dochovala jen část. Jeho rukopisy (opisy) skladeb jsou rozptýleny v různých evropských sbírkách. Rozsáhlá je zejména jeho operní, oratorní a orchestrální tvorba. Na jeho sonáty pro klávesové nástroje (klavír, cembalo) měli patrně vliv na Domenico Scarlatti, Domenico Alberto nebo Baldassar Galuppi.⁹ Pro české země má také význam jeho setkání s Mozartem v Itálii, na jehož základě Mysliveček doporučil Mozarta do Prahy. Ten v Praze uvedl představení *Figarovy svatby*, čímž si získal přízeň českého publika.

František Xaver Dušek (psán též *Duschek, Duscheck, Dussek*, 1731-1799), skladatel, klavírista, hudební pedagog a organizátor hudebního dění. Žák tehdejšího nejvýznamnějšího cembalisty Georga Christopha Wagenseila, u kterého získal komplexní hudební výuku, vč. hry na cembalo, kompozice a nauky

⁷ VYSLOUŽIL, Jiří. (1999, s. 626-627) *Hudební slovník pro každého*. Vizovice: Lípa. ISBN 8086093239.

⁸ SÝKORA, Václav Jan. *Dějiny klavírního umění*. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

⁹ [cit. 19.10.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=5623

o kontrapunktu. Duškova tvorba byla nejvýznamnější klavírní, napsal 4 koncerty, 3 concertina a komorní hudbu s klavírem. Františka Xavera Duška ovlivnil jeho učitel Wagenseil po technické stránce (lomené oktávy, arpeggia a albertiovské basy) a Carl Philipp Emanuel Bach citovostí a výrazovými prostředky. Jeho komorní a symfonická tvorba je syntézou vídeňského klasicismu (technické prvky) a Mannheimské školy, touto cestou syntézy šel později i Mozart.¹⁰

Znamenitym klavírní skladatelem byl druhý Wagenseilův žák Josef Antonín Štěpán (1726-1797). Působil celý život ve Vídni. Dochovaly se jeho sonáty, divertimenta pro jedno i dvě cembala, preludia, koncerty, capriccia, variace (jedny, na českou lidovou píseň *Můj milý Janků*, vyšly r. 1797 ve Vídni pod českým názvem).¹¹

Následující vídeňský Čech byl Jan Křtitel Vaňhal (1739-1813). Napsal za svého života 73 symfonií a více než 100 smyčcových kvartetů, 58 mší a množství dalších hudebních skladeb, z nichž jsou především ceněny instrumentální koncerty (flétnový, violový, varhanní). Jeho klavírní sonatiny jsou lehce nahozené, velmi oblíbené a dodnes se využívají jako instruktivní literatura.¹²

Také v hudbě českých venkovských kantorů se již objevuje forma cembalového koncertu. Kantor v Bakově nad Jizerou Jiří Ignác Linek (1725-1791), který napsal 3 cembalové koncerty s jednoduchou a stručnou formou s lidovými prvky. Další 3 cembalové koncerty napsal František Xaver Brixl (1732-1771). Koncerty jsou ve výrazu poněkud pevné, levá ruka je vedena jednoduše, zatímco pravá ruka hraje ornamentiku. Témata jsou rozvíjena raně klasickým způsobem. Všechny tři koncerty byly později upraveny do znění koncertů varhanních. Pozoruhodné jsou též skladby, které složil pro sólové cembalo. Vedle suity z roku 1758 jsou to hlavně programní skladby *Bitva u vesnice Plaňany* z roku 1757, preludia, fugy,

¹⁰ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

¹¹ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

¹² SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

Toccata D dur a zvukomalebná ptačí hříčka *Sejkora*. Je to skladbička, která prvně v české klavírní literatuře má český programní název.¹³

Mnoho českých skladatelů a hudebníků působilo v době hudebního klasicismu v zahraničí, zejména v německých zemích, kde ovlivnili další vývoj evropské hudby. Jelikož byla tato doba současně obdobím zvýšeného politického, hospodářského i jazykového tlaku národa, čeští hudební umělci byli nuceni odcházet do ciziny a svá díla tvořili za hranicemi. Díky tomu čeští hudebníci v době klasicismu jsou známi dodnes po celém světě. Zatímco ještě F. X. Dušek si dokázal vybudovat s pomocí pražské šlechty příznivou existenci v Praze, nepodařilo se to již jeho předním žákům. Leopold Koželuh (1748-1818) odešel do Vídně. Vedl tam úspěšně pedagogickou činnost, stal se dokonce po Wagenseilovi učitelem klavíru v císařské rodině. Byl také jmenován po smrti velkého klasicistního představitele Mozarta dvorním skladatelem a měl i vlastní nakladatelství. Napsal šedesát klavírních sonát a čtyřicet koncertů. Zajímavá sonáta byla např. Lovecká sonáta (s tendencí žánrového obrázku).¹⁴

K dalším představitelům klasicistní tvorby pro klavír patřili např.: Duškovi žáci bratři Václav Vincenc (1755-1831) a Pavel Lambert Maškovi (1761-1826), mladší byl klavírní virtuos a starší byl vynikající pedagog ve Vídni. Mozartův přítel abbé Josef Jelínek (1758-1825), autor čtených klavírních sonát Vojtěch Jírovec (1763-1850), jeho variace jsou brilantní a hladkosti vídeňského slohu. Skladatel drobných klavírních forem Matouš Alois Cibulka (1768-1845), autor klavírních koncertů Antonín František Bečvářovský (1754-1823), nebo jeho přítel František Louska (1764-1825).¹⁵

Skladatel a vynikající klavírista, který psal téměř výlučně pro klavír Jan Ladislav Dusík (též Dussik nebo Dussek, Johann Ludwig nebo Johann Ladislaus 1760-1812). Jeho stěžejní dílo reprezentuje devětadvacet velkých klavírních sonát, sonatiny, dvanáct koncertů, koncert pro dva klavíry, variace, preludia, ronda,

¹³ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

¹⁴ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

¹⁵ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

etudy, skladby čtyřruční a pro dva klavíry a množství komorní hudby, kde má vždy klavír nenahraditelnou roli. Je jedním z nejslavnějších klavíristů své doby a jeho vystoupení vešlo v povědomí od Londýna až po Petrohrad. Harmonicky na svou dobu neobyčejně odvážná a až romanticky rozmáchlá sonáta *Vzývání* op. 77 f moll patří k Dusíkovým nejlepším dílům. Dusíkovy klavírní skladby mají virtuózní charakter.¹⁶ J. V. Hugo Voříšek se o Dusíka opřel vědomě, Chopin pravděpodobně z něho čerpal nepřímě. Jako svůj vzor ho měl také Kalkbrenner, jenž však dusíkovský vliv přiznával a k němu se hlásil. Ze Chopinovy tvorby je Dusíkovi nejbližší 1. Sonáta c moll op. 4.¹⁷ Největší význam měla jeho díla s novátorskými tématy, která silně předjímala romantický styl. Jde hlavně o jeho vrcholné programní klavírní sonáty a některé klavírní koncerty. Např. Sonáta *Loučení* op. 44 Es dur, *Harmonická elegie na smrt jeho Královské Výsosti prince Ludvíka Ferdinanda Pruského* op. 61 fis moll, sonáta *Návrat do Paříže* op. 70 As dur atd.¹⁸

Další český skladatel, který byl svým klavírním dílem velikánem doby Beethovenovy, byl Antonín Rejcha (1770-1836). Pocházel z hudební rodiny. Od mala se vynikal jeho hudební talent. Matěj Josef Rejcha, jeho strýc byl violoncellista a u něj získal Antonín hudební vzdělání. Díky strýcově manželce, která pocházela z Francie, se také naučil francouzsky. Strýc ho připravoval na dráhu orchestrálního hráče a učil hře na housle, klavír a na flétnu. Se strýcem poté byl členem dvorního orchestru kurfiřta a divadelního orchestru v Bonnu. V tomto orchestru hrál na violu i mladý Ludwig van Beethoven. Společně navštěvovali přednášky matematiky a filosofie na zdejší univerzitě. Oba měli stejného učitele hudby, Ch. G. Neefeho. Kromě toho se samostatně se zaujetím vzdělával v hudební teorii.¹⁹ Poté se usadil ve Vídni, kde se přátelil s Josephem

¹⁶ [cit. 20.4.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4775

¹⁷ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

¹⁸ [cit. 21.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Ladislav_Dus%C3%ADk

¹⁹ [cit. 21.4.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4223

Haydnem. Nejvýznamnějším dokumentem styků Rejchových s Haydnem je věnování 36 fug na vlastní i cizí témata pro klavír. Toto dílo vyšlo v roce 1805 u Hasslingera. Byl to výsledek velkých studií. Rejcha dokonce napsal svůj první teoretický spis právě jako zdůvodnění této sbírky. Jeho některé fugy jsou jen volně tonální bez určitého centra. Kromě fug napsal také pro klavír řadu variačních cyklů, etudy, fantazie, sonáty a koncerty.²⁰

Všestranně vzdělaný hudebník Václav Jan Tomášek (1774-1850), který se mimo hudbu věnoval i logice, fyzice, metafyzice a právu. Byl též společensky činný, podařilo se mu setkávat se s mnoha významnými osobnostmi té doby, např. J. Haydn a L. van Beethovenem, J. W. Goethem. Jeho přáteli se staly přední osobnosti národního obrození (Václav Hanka, František Palacký, Josef Krasoslav Chmelenský, František Ladislav Čelakovský). Tomáškův sloh již připravuje cestu k Schubertovi, Fieldovi i Smetanovi. Ač Beethovenovi vytýkal jeho novátorský přístup, sám se nakonec uchýlil ke kompozici ještě odvážnějšího charakteru. Vydal sedm sešitů eklog, tři sešity rapsodií a tři dithyramby. Psal také sonáty klasickou formou a variace na témata vlastní i svých současníků, s těmito drobnějšími skladbami získal největší úspěch.²¹ Tomáškův pokračovatel byl jeho nadaný žák, též vynikající klavírista Jan Hugo Voříšek (1791-1825). Jeho život a dílo jsou rozebrány ve třetí kapitole.

2.5. Romantismus – česká národní hudba

Myšlenka národního obrození se objevila nejprve v literatuře a teprve následně v hudbě. První český skladatelem, který byl ovlivněn myšlenkami národního obrození, byl Jakub Jan Ryba (1765-1815). Sbíral lidové písně a sepsal je do sborníků českých písní. Jeho nejslavnější, dodnes nejhranější a nejpopulárnější skladbou pro vánoční období je Česká mše vánoční. Klavíru věnoval jen část své rozsáhlé činnosti.

Dále s myšlenkami obrození spojujeme jméno druhého ředitele pražské konzervatoře (která existovala od roku 1811 a měla dlouho tento kosmopolitní charakter) – Jan Bedřich Kittl (1806-1868). Jeho klavírní tvorba směřuje k

²⁰ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

²¹ [cit. 21.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Václav_Jan_Křtitel_Tomášek

vyspělému romantickému stylu.²² Dalším významným skladatelem doby byl František Škroup (1801-1862), vynikající dirigent, varhaník, zpěvák a skladatel. Zasloužil se významně o rozvoj české opery a zpěvohry. Nesmrtelnost mu zajistila hudba k frašce Josefa Kajetána Tyla *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka*, ve které při premiéře konané 21. prosince 1834 poprvé zazněla píseň slepého žebráka Mareše Kde domov můj, která se později stala českou národní hymnou.²³ Dotkl se klavírního oboru jen málo. Stejně tak samouk a autor mnoha obrozeneckých písní, lékař a universitní profesor Jan Theobald Held (1770-1851). Charakter romantismu mají klavírní skladby Leopolda Měchury (1840-1870), významného člena české národní společnosti, švagra Františka Palackého.²⁴

Mezi velikány české národní hudby patřili Bedřich Smetana, Antonín Dvořák a Zdeněk Fibich. Smetanovy osudy a tvorba jsou podrobně rozebrány ve třetí kapitole.

Antonín Dvořák (1841-1904), je nejhranějším českým skladatelem a jednou z nejnámějších českých osobností ve světě. V jeho klavírní tvorbě se nedá vyhnout silnými vlivům Schumannovým, ale rád se také inspiroval u Schuberta a u drobných Beethovenových klavírních skladeb jako např. bagately. Později převládl obrovský vliv Brahmsův a skvělý příklad Smetanův. Dvořák spojil tyto vlivy a vytvořil si svoji osobitou hudbu. Některé opusy navazoval na starší tradice jako například na Tomáška nebo na obrozeneckou literaturu – Lístky do památníku, Silhouetty, Impromptus, Mazurky, Skotské tance. Vlastní sloh s vlasteneckými náměty a českou hudební inspirací obsáhly kantáta Hymnus, Moravské dvojzpěvy, Slovanské tance. Dvořákovým klavírním vrcholem je skvělý cyklus Humoresek op. 101 – jedná se o skladby plné vtipů, půvabů a od nálady něžné až po rozhněvanou, a velký cyklus Poetické nálady op. 85. Dvořákův žánr národního obrození se lišil od Smetanova tím, že psal jinak – používal spíše lyrické a poetické náměty, jako například jeho *Jarní píseň, Vzpomínání Serenáda,*

²² SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

²³ [cit. 21.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Škroup

²⁴ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

Selská balada, Na Svaté hoře, Poetické nálady, Dumka a furiant atd. Z jeho klavírní poezie vychází jeho přímý žák Josef Suk. Vlivem slavnějších koncertů violoncellového a houslového se někdy na jeho klavírní koncert zapomínalo, ale přesto je toto dílo velmi zpěvné, odvážné se sladkou lyrikou. Mimořádné místo mají Dvořákovy skladby čtyřruční: *Slovanské tance, Legendy, Ze Šumavy*. Všechny jsou dnes známější v orchestrálním znění.^{25 26}

Z vrstevníků Dvořákových věnovali klavíru lyrické skladby taneční formy Karel Bendl (1838-1897) a Josef Nešvera (1842-1941). Byl hodně ovlivněn Schumannem, byl nejen podobného duševního založení, ale byl mu blízký též díky studiu na lipské konzervatoři.

Zdeněk Fibich (1850-1900). Studoval postupně ve Vídni, v Praze na konzervatoři u Bedřicha Smetany, v Lipsku, Paříži a Mannheimu. Větší část života působil v Praze, kde se věnoval komponování a výuce hudby. Kromě hudby se zajímal i o literární dějiny a malířství. Nejtypičtější dílem je jeho velká čtyřsvazková sbírka *Nálady, dojmy a upomínky*. Jsou to v podstatě skici plné intimnosti, naléhavosti a citu ze vztahu k Anežce Schulzové. Naproti tomu jsou jeho Malířské studie, které jsou vyjádření dojmů z pěti obrazů. Mistři Ruysdael, Breughel, G. da Fiesole, Correggio a Watteau ho svými malbami velmi inspirovali k hudebním projevu. Podle Schumannova vzoru se věnoval čtyřruční skladbě, jeho skladby jsou zaměřené instruktivně, psal pro své žáky: *Zlatý věk, Maličkosti op. 19 a op. 48, Sonáta op. 28, Fugato a Kánon op. 24, Impromptu a Ciaccona op. 25*.²⁷

Mezi další klavírní skladatele ke konci 19. století patřili Jindřich Káan (1852-1926) nebo Fibichův žák Emanuel Chvála (1851-1924), který byl bojovníkem za Smetanu, napsal několik lyrických skladeb a slohově vycházel věrně ze Smetany. Jeden z nejznámějších byl Josef Bohuslav Foerster (1859-1951), který psal převážně díla operní a symfonická. Jeho nejvýznamnější a nejpoetičtější klavírní

²⁵ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

²⁶ [cit. 21.4.18] Dostupné z:
http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1119

²⁷ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

tvorba je cyklus *Snění* op. 47. Řada skladeb má podobný intimní a citový ráz jako u Fibicha, jako např. *Růže vzpomínek*, *Erotovy masky*, *Hudba večera*, *A jabloně kvetly* atd. Další často hraná kompozice je *Osenická suita*, která popisuje obraz rodného kraje otce s rysy realističtějšími než u ostatní tvorby snivé a lyrické. Složil čtyřruční skladby *Při západu slunce*, *Lyrické skladby* aj. Foerster neměl rád neklid a konflikt v klavíru, stal se mistrem něžných nálad a barev.²⁸

2.6. Přelom 19./20. století

Na přelomu 19. a 20. století vznikla přední skupina mladých umělců kolem Vítězslava Nováka (1870-1949). Jeho tvorba klavírní byla zpočátku téměř celá ovlivněna Schumannem. Novák sám potvrzuje, že jeho vlastní výraz skutečně ze Schumanna vycházel, jako například jeho první ještě neopusované skladby *Variace na Schumannovo téma* (1893) a nebo první opusovaná klavírní skladba *Balada podle Byronova Manfreda* op. 2. Poté ho ovlivnil také klavírní virtuos Franz Liszt, fascinoval ho obzvlášť v jeho bohaté a brilantní akordici. Pro své absolutorium na konzervatoři složil neopusovaný klavírní koncert e moll, ale k provedení tohoto koncertu při této příležitosti nedošlo. Novák zahrál při absolutoriu Lisztovu transkripci na *Isoldinu smrt z lásky* od R. Wagnera a klavírní koncert dokončil později. Teprve po těchto bouřliváckých skladbách vytvořil Novák svůj vlastní klavírní styl, dílo např. *Vzpomínky* op. 6, *Serenády* op. 9, *Barcaroly* op. 10, *Ekolgy* op. 11 atd. Jejich inspiracemi jsou milostné city a přírodní nálady. Další inspirace Nováka je z valašského, moravského, slováckého a slovenského folklóru a dojmy z přírody těchto oblastí. V klavírní tvorbě patří tomuto období *suita Můj máj*, dílo šťastné, slunné, rozjásané i půvabné. Z roku 1900 již pochází jedno z Novákových vrcholných děl *Sonáta erioca*, které je třívětá a ve finální větě nejvíce čerpá z lidových hudebních prvků. Novák se na Valašsku často stýkal s Leošem Janáčkem. Tři české tance provedli poprvé čtyřručně Novák a Janáček v Hukvaldech v srpnu 1897. Jejich skladatelský styl a poměr k folklóru je ovšem rozlišoval. Další tvorba z lásky k Moravu je jeho slavná *Slovácká suita* op.32 z roku 1903. Impresionismus ovlivnil i řadu jeho písňových cyklů, jako jsou *Melancholie*, *Erotikon* (1912), *Noční nálady*, dále klavírní cyklus *Písňe zimních nocí*, které jsou důkazem osobitého moderního stylu. Okolo 1911 roku přichází vrchol Novákovy klavírní tvorby, cyklus *Pan*. Celé dílo jsou variace

²⁸ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

na jediné dvoutaktové téma, které se ozve hned na počátku. Prolog uvádí čtyři velké skladby: Hory, Moře, Les, Žena. Tento cyklus existuje i v orchestrální podobě. Další dílo suite *Exoticon* op. 45 je poněkud neobvyklá řada impresí na tatarský, čínský, japonský, indiánský a arabský motiv.^{29 30}

Josef Suk (1874-1935), byl Dvořákův žák i zeť. Jeho lyričnost se rozvíjela na základem stylu Dvořáka. Jeho první klavírní skladby jsou Tři písně beze slov (1891), Dvě idylky (1892), Fantasie-polonaise op. 5 z roku 1892. Ještě silně připomínají Dvořáka i Brahmse skladby: Nálady op. 10 (1895) a cyklus Klavírní skladby op. 12 z roku 1896, které věnoval Dvořákově dceři Otílii. Velkou intenzitu a barvitost ukazuje v klavírním cyklu Jaro (1902), složeném po narození syna spolu s trojicí eklog Letní dojmy (1902). V těchto cyklech se již objevují i impresionistické prvky. Sukovu tvorbu lze rozdělit do dvou období, mezi nimiž tvoří předěl úmrtí A. Dvořáka r. 1904 a Sukovy ženy Otílie o rok později. Symfonie Asrael byla napsána z přímého podnětu smrti Dvořáka a jeho dcery a věnována jejich památce. Poté vzniká cyklus O matince (1907), kde Suk vypráví synkovi o zesulé mamince, která se poté stala Sukova vrcholná klavírní lyrika – další cykly: Život a sny op. 30 (1910) a Ukolébavky (1912) a samostatný kus O přátelství op. 36 (1920). V opusech 30 a 36 provádí unikátní syntézu expresionismu a impresionismu.^{31 32}

Rudolf Karel (1880-1945) zůstal jako klavírní skladatel téměř nepovšimnout, ale přesto navázal i na Dvořákovy čtyřruční skladby, na jeho slovanské motivy ve skladbách Slovanské scherzo capriccioso a Slovanské taneční nálady.³³ Dalším představitelem, který nebyl Dvořákův žák, ale k Dvořákovi se hlásil a některými

²⁹ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

³⁰ [cit. 21.4.18] Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2207

³¹ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

³² [cit. 21.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Suk_star%C3%AD

³³ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

rysy s ním skutečně souvisí, byl Leoš Janáček (1854-1928). Jeho životopis a díla jsou rozebrány v kapitole třetí.

2.7. 20. století

Mistr hudebního humoru a dětské písně Jaroslav Křička (1882-1969) se zapsal do klavírní literatury vynikající Lyrickou suitou op.30 i vtipnou Loutkovou suitou op. 42 pro děti. Sukův přítel a významný klavírista a analytik jeho tvorby byl Václav Štěpán (1889-1944). Jeho syn Pavel Štěpán (1925-1998) Sukovu klavírní tvorbu souhrnně nahrál a nahrávka byla dokonce oceněna Zlatou deskou za rok 1978.³⁴

Také Josef Suk vytvořil skladatelskou školu a ve své pedagogické činnosti přál rozvoji osobnosti a podporoval i avantgardní tendence. Jeho žákem byl i Bohuslav Martinů (1890-1959), který vyšel z impresionismu, ale rozvíjel se v komponování k novému osobitému styl, díky podnětům Roussele, Stravinského, pařížské Šestky, jazzu, hudby středověké a předklasické. Jeho základním kompozičním prvkem se stal rytmus. Martinů dosáhl výrazně českého moderního slohu, v němž dokázal obnovit odkazy hudby Smetanovy a Dvořákovy. Jeho klavírní dílo je velmi rozsáhlé. Nejvýznamnějšími díly jsou: 4 klavírní koncerty, Koncert pro cembalo a komorní orchestr, Divertimento pro levou ruku a komorní orchestr, Borová, 7 českých tanců, Fantazie a toccata, Etudy a polky, sonáta, Tři české tance, Vzpomínky, skladby pro 2 klavíry, skladby pro mládež a instruktivní atd.³⁵ Jazzem byl také silně ovlivněn Jaroslav Ježek (1906-1942). Jeho nejznámější a zvláště populární je hudba k divadelním hrám a filmům, která v některých případech téměř zlidověla. Svůj vrchol vytvořil v New Yorku, kde napsal klavírní sonátu z roku 1941.³⁶ Sonáta, která spojuje jazzové rytmy, klasickou strukturu a modernistickou estetiku, je jasná a rytmická.

³⁴ [cit. 21.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_Štěpán

³⁵ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

³⁶ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

Dalšími představiteli 20. a 21. století v české skladbě jsou Alois Hába (1893-1973), Iša Krejčí (1904-1968), Pavel Bořkovec (1894-1972), Jan Kunc (1883-1976), Vilém Petrželka (1889-1966), Jaroslav Kvapil (1892-1958), Pavel Haas (1899-1944), Vítězslava Kaprálová (1915-1940), Eugen Suchoň (1908-1993), Erwin Schulhoff (1894-1994), Andrej Očenáš (1911-1995), Ján Zimmer (1926-1993), Klement Slavický (1910-1999), Ilja Zeljenka (1932-2007), Jan Hanuš (1915-2004), Otomar Kvěch (1950-2018), Marek Kopelent (1932-), Miloš Štědroň (1942-), Jiří Gemrot (1957-), Hanuš Bartoň (1960-), Adam Skoumal (1969-) a mnoho dalších jiných.

3. Skladatelé a já

3.1. Jan Václav Hugo, Voříšek

Jan Václav Hugo, Voříšek (psán též Worzischek), skladatel, klavírista a varhaník, narozen 11. 5. 1791, Vamberk, zemřel 19. 11. 1825, Vídeň.

Voříšek pocházel z učitelské rodiny. Jeho otec Václav František byl rektorem ve Vamberku. Voříškova hudebnost se již projevila v útlém věku. Od tří let jeho otec Voříška učil základům hry na klavír a varhany. Od pěti let se učil Voříšek hrát na housle. Už jako sedmiletý byl ve hře na varhany natolik zručný, že mohl zaskočit za místního varhaníka. Veřejně vystoupil poprvé roku 1800, roku 1801 též v Praze, kde přednesl vlastní klavírní variace. Zpočátku našel v Praze podporu u hraběnky Roziny Kolovratové-Liebstejnské, která jej znala z Rychnova nad Kněžnou, avšak ta roku 1803 zemřela a Voříšek zůstal odkázán především sám na sebe. Pobyt v Praze měl pro jeho umělecký vývoj velký význam. Dostalo se mu zde poprvé možnosti soustavně studovat hudbu prakticky i teoreticky. Denně hrával při ranních bohoslužbách na varhany. Učitelem se v pozdějších letech jeho pražského pobytu (patrně až po roce 1805) stal Václav Jan Tomášek. Voříška učil harmonii, částečně kontrapunkt a pravděpodobně i hru na klavír. Tomášek sám svými eklogami, dithyramby a rapsodiemi ukazoval svému žákovi cestu a Voříšek také po ní po většinu svého života šel. Z vděčnosti věnoval svůj první opus Dvanáct rapsodií pro klavír. Na Tomášovo doporučení se Voříšek stal učitelem klavíru v rodině Lobkoviců a vyučoval v Lobkovickém paláci pod Petřínem.³⁷

Roku 1810, kdy absolvoval gymnázium, přišel na filozofickou fakultu Karlovy univerzity studovat práva (1810–13). Už z této doby patrně se objevila jeho pozdější nemoc. V roce 1813 se v Praze seznámil s profesorem statistiky a právníkem Janem Nepomukem Ziziem a ještě téhož roku odešel na jeho naléhání do Vídně dále studovat práva. Tam se

³⁷ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8254

mu otevřely nové obzory: seznámil se s umělci, kteří byli tehdy ve Vídni v módě, jako Ignaz Moscheles, Giacomo Meyerbeer a hlavně Johann Nepomuk Hummel. V klavíru se Voříšek zdokonaloval u J. N. Hummela, který mu po odchodu z Vídně (1816) svěřil všechny své žáky. Voříšek pozorně sledoval hudební život Vídně. Pro poznání Voříškovy umělecké osobnosti je nadmíru příznačné, že největší vzor, který hledal a našel pro sebe ve Vídni, byl Ludwig van Beethoven. Snad již na konci roku 1813 nebo začátkem 1814 navštívil Voříšek Beethovena a ukázal mu svoje skladby. Jednalo se o některé z 12 rapsodií op. 1 pro klavír (tiskem vyšly až v roce 1818). Beethoven se o nich později vyjádřil Tomáškově s uznáním.³⁸

Další kapitolou Voříškova života bylo jeho účinkování coby klavíristy na historických koncertech v domě I. Sonnleithnera, navštěvoval historické koncerty v domě R. G. Kiesewettera. Kiesewetter byl první, kdo ve Vídni prováděl skladby starých mistrů 16.–17. století (Palestina, Marcello, Caldara, Bach, Händel a další). Voříšek zde převzal po Franzi Xaverovi Gebauerovi v roce 1819 čestné místo kapelníka, které zastával tak dobře, že byl po své smrti (1825) želen jako nenahraditelný. Na těchto koncertech ohromoval především jako znamenitý hráč generálbasu.³⁹

Živil se vyučováním hudby, jako vynikající klavírista často veřejně vystupoval. V roce 1819 dirigoval koncerty věhlasné Gesellschaft der Musikfreunde. Dostudoval práva (1822), z existenčního důvodu nastoupil místo konceptního praktikanta u dvorní válečné rady. Místo odpovídající hudebním schopnostem získal až ke konci života, kdy byl jmenován druhým dvorním kapelníkem. (1822). Po smrti prvního dvorního kapelníka

³⁸ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8254

³⁹ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8254

Václava Růžičky (1823) nastoupil na jeho místo. Bohužel se už tehdy silně projevovaly známky tuberkulózy. Marně se léčil v Karlových Varech i Štýrském Hradci. Před smrtí ještě navštívil svůj rodný kraj a krátce pobýval u svého staršího bratra Josefa Františka v Českých Petrovicích. Pochován byl na vídeňském währingském hřbitově, který byl roku 1925 proměněn na park Franze Schuberta.⁴⁰

Voříšek jako současník Franze Schuberta nedosáhl žánrové šíře a četnosti jeho díla, stylem a hodnotou skladeb se mu však přibližuje. Schubertovi byl blízký i společnými východisky v raném Beethovenovi, od něhož se naučil klasicistní tematické práci. Voříškova Symfonie D dur (1821) a Sonáta b moll pro klavír (1825) jsou skladby beethovenovské stavebnosti. Voříšek však byl povaha spíše lyrická, jako ji vyjádřil v charakteristických hudebních skladbách pro klavír Dvanáct rapsodií (1812), Le plaisir (Radost, 1820), Impromptus (1822) a nakonec i ve volných větách skladeb cyklické sonátové formy. Citovostí a zvukovou fantastičností směřoval Voříšek k romantismu. Tento vývoj se projevil v jeho Impromptus, jež se stala vzorem pro podobné kompozice Schubertovy.⁴¹ Voříškovo skladatelské dílo není rozsáhlé. Pro klavír komponoval s oblibou variační formy (Variace na valčík Diabelliho, Téma s šesti variacemi, Variace pro klavír a violoncello, Bravours variations s orchestrem). Oblíbil si též formu klavírního ronda (Rondeau mignon in C a in G, Rondo espagnol pro klavír a orchestr, Rondo bolero pro violoncello a klavír, Rondo pro housle a klavír, Rondo pro smyčcový kvartet, Grand rondeau pro klavír, housle a violoncello s orchestrem). Pro klavír zkomponoval Fantazii, pro dva klavíry Ouverturu. Mezi asi dvaceti Voříškovými písněmi je jediná česká píseň na slova N. Hanky, Nevinnost. Důležité místo ve skladatelově díle zaujímá chrámová tvorba v čele se Mší

⁴⁰ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8254

⁴¹ Kundera, Ludvík (1949) *Jan Hugo Voříšek Sonáta op. 20 pour le pianoforte*. Praha, Hudební nákladatelství orbis

B dur (1825). V době jeho působení jako dvorního varhaníka vzniklo jeho Graduale a dvě ofertoria.^{42 43}

⁴² VYSLOUŽIL, Jiří. (1999) *Hudební slovník pro každého*. Vizovice: Lípa. ISBN 8086093239.

⁴³ [cit. 29.3.18] Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Václav_Hugo_Voř%C3%ADšek

3.1.1. Voříšek a já

Když jsem do svého absolventského programu chtěla zařadit klasicistní repertoár, doporučil mi pan profesor František Malý, abych se seznámila s dílem J. V. Hugo Voříška. Šla jsem si do knihovny vypůjčit jeho Sonátu b-moll, která se mi na první pohled zalíbila. Zaujala mě svým úderným úvodem, který se mi zdál vhodný pro začátek koncertu, a svojí srozumitelnou strukturou a formou. Zdá se mi, že Voříšek obdivoval Beethovenovu tvorbu. Z mého pohledu provedení Sonáty b-moll připomíná zjednodušenou verzi Beethovenovy Valdštejnské sonáty. Sonáta b moll je stylisticky výborná, jen nepřítomnost pomalé věty z ní činí značný technický problém. Sled vět Allegro con brio – scherzo – allegro con brio totiž chce od interpreta vytrvalost i sílu.

Voříšek je typickým příkladem skladatele na přelomu klasicistního a romantického období. Jeho kompoziční styl se blíží téměř romantismu, řada skladeb je silně ovlivněna Beethovenem, jako např. Sonáta b moll a symfonie D dur pro velký orchestr. Obě tato díla mají přísnou formu a přesnost v detailech práce. Obě jsou velmi invenční a mohutně strhující. Když poslouchám jeho skladby, je pro mě těžké stylisticky ho zařadit. Byl natolik ovlivněn vídeňskou školou, že jeho Symfonie D-dur nebo jeho Impromptu připomínají posluchači Beethovenovy Bagatelly. Zároveň se Voříšek přátelil s Franzem Schubertem a vzájemně se hudebně ovlivňovali, což se projevilo v jejich tvorbě.

Ač Voříškova tvorba dosahuje kvalit jeho hudebních současníků, neproslavila se bohužel tolik ve světě. Jeho díla např. dílo pro klavír a orchestr *Introduction et Rondeau brillant op. 22, Rondo espagnol op. 17* atd. jde o převážně skvěle stylizovaná, technicky náročná, ovšem daleko méně hluboká, než je Fantazie i sonáta b moll. Jeho jméno je spíše známo ve své německé verzi Worzischek, protože velkou část života prožil ve Vídni, kde je i pochován. Osobně si myslím, že je to škoda a že bychom měli v českých zemích usilovat o to, aby jeho jméno vstoupilo více do kulturního povědomí.

3.2. Bedřich Smetana

Bedřich Smetana, klavírista, skladatel, dirigent a hudební kritik, narozen 2. 3. 1824 v Litomyšli, zemřel 12. 5. 1884 v Praze.

Bedřich Smetana se narodil 2.3.1824 v Litomyšli Františkovi Smetanovi a Barboře Línkové. Vyrůstal se šesti staršími sestrami, z nichž pět bylo z předchozího otčova manželství a postupně přibyli ještě čtyři mladší sourozenci.

Jeho otec byl velmi podnikavý a na tehdejší poměry velmi zámožný člověk s velkým rozhledem. Svě velké rodině zajistil vysokou životní úroveň a dobré společenské postavení. František Smetana měl ve velké oblibě hudbu, o čemž svědčí i jeho domácí kvartet. Velmi brzy objevil mimořádné hudební vlohy svého syna, a tak mu již ve čtyřech letech dal první hudební základy. Jeho další hudební rozvoj, výuku hru na housle a později i klavír převzal učitel Jan Chmelík. Veřejně poprvé vystoupil jako „zázračné dítě“ již v šesti letech na hudební akademii v Litomyšli. Zahrál zde klavírní úpravu přede hry k Aubertově Némé z Portici.⁴⁴

Následující roky strávil v Jindřichově Hradci, kde si jeho otec pronajal pivovar. Absolvoval zde 2. a 3. třídu hlavní školy, primu a částečně sekundu gymnázia. Hudbě se věnoval i zde, konkrétně u regenschoriho Františka Ikavce, u kterého pokračuje ve hře na klavír, housle, ale i ve zpěvu. Z této doby byl nalezen fragment jeho první dochované skladbičky (*Galopp D - dur*).⁴⁵

V letech 1835–1844 žili Smetanovi v Růžkových Lhoticích na Podblanicku, kde František Smetana zakoupil svobodnický statek (zámeček s hospodářstvím, polnostmi, lesy, vlastním pivovarem a hostincem). Zde však Bedřich Smetana trávil jen prázdniny. Nebyla zde totiž škola, proto pokračoval ve svých gymnaziálních studiích v Jihlavě, kde však 2. ročník (1835 - 1836) opět nedokončil. Ale získal zde nového učitele hudby Viktorina Maťochu. Znovu od 1. třídy začal studovat v Německém (dnes Havlíčkově Brodě (1836 - 1839), kde seznámil se s K.H. Borovským, který se stal jeho velkým přítelem, ukázal mu vlastenecký pohled na svět, buditecké myšlenky a stal se jeho velkým vzorem. S F. Buttulou zakládá kvartet, společně i komponují. Pak se všichni tři přátelé (Borovský, Buttula, Smetana) stěhují do Prahy. V Praze Smetana nastoupil do 4. ročníku na Akademické gymnázium v Praze (1839 - 1840). Pobyt v Praze

⁴⁴ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁴⁵ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

znamenal významný mezník v jeho dalším životním a profesním směřování. V inspirativním kulturním prostředí mohl intenzivně rozvíjet své hudební nadání, i když zatím jen na úrovni amatérského hraní. Praze v klavírní hře pokračoval patrně u Johanna Nepomuka Batky. Soustavnou a systematickou výuku v hudební teorii ani v klavírní hře však již během studií neabsolvoval.⁴⁶

Kromě toho si při příchodu do Prahy založil deník (díky kterému o Smetanovi víme hodně věcí), jak ho Praha uchvátila. Zakládá nové kvarteto (Smetana, Buttula, Kostka, Vlček), které však trpělo nedostatkem notového materiálu, Bedřich tak začal aranžovat a psát sám zvláště odposlechem koncertů vojenské hudby.⁴⁷

V roce 1840 poprvé slyšel hrát Franze Liszta, který ho naprosto fascinoval a stal se jeho velkým vzorem. Z této doby se však nezachovala žádná Smetanova skladba, o některých víme jen z jeho deníku. (Dvě polky pro kvarteto, valčíky, polka „*Vzpomínka na Nové Město nad Metují*“). Tento rok také skončil se studiem, což vedlo k hádce s otcem, ale i přesto zůstal Bedřich v Praze. Kontakt s rodinou udržoval tajně přes sestru Albínu. Té se povedlo otce i Bedřicha usmířit, a tak opět začal jezdit domů do Růžkovy Lhotice a velice se mu zalíbil venkovský život, který rád popisoval ve své tvorbě.

V této době měl také svou první lásku - sestřenicí Louisu („*Louisina polka*“). Koncem roku odjel studovat do Plzně, kde se setkal s dalšími svými láskami - Elisou Gollerovou a Kateřinou Corvinovou („*Elisin kvapík*“ a „*Kateřinina polka*“ - ani jedna skladba se nedochovala). Hlavní událostí tohoto roku bylo setkání s budoucí ženou, klavírní virtuoskou, Kateřinou Kolářovou, kterou znal již z dětství. V roce 1843 spolu měli vystoupení, ve kterém Kateřina Bedřicha převýšila. V témže roce ukončil svá studia v Plzni a odjel spolu s Kateřinou do Prahy. Zde studovali hudební teorii.⁴⁸

Do Prahy odcházel roku 1843 s pevným odhodláním, že se bude věnovat výlučně hudbě. V Praze žil zpočátku bez prostředků, proto odstoupil od komponování, které by ho neuživilo a chtěl se stát virtuózem. Proto hledal nového učitele hudby. Oslovil Kateřinina učitele Josefa Proksche, který je slepý a

⁴⁶ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁴⁷ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁴⁸ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

Bedřicha učit nechce. Až na přimluvu Kateřininy matky Bedřicha přijímá. Proksche ukázal Bedřichovi následky a omyly jeho samouctví, učil ho teorii a skladbě a donutil ho ke studiu hudby J.S. Bacha, Schumanna, Beethovena, Chopina....⁴⁹

Finančně na tom byl Bedřich Smetana v této době velmi špatně, ale získal na doporučení Jana Bedřicha Kittla místo učitele hudby v rodině hraběte Leopolda Thuna z Hohensteinu a mohl si dovolit navštěvovat hodiny skladby u Josefa Proksche až do roku 1847. U Proksche napsal velké množství úkolů a pokusných skladeb, například klavírní cyklus „*Bagately a Impromptus*“. V tomto roce se snaží osamostatnit a jako samostatný umělec odjíždí na zájezd do Plzně, který však dopadl úplným fiaskem. Chtěl také vybudovat vlastní orchestr a vlastní hudební ústav. Ani jedno se mu nepovedlo. A v neposlední řadě prahl láskou ke Kateřině, která jeho lásku neopětovala, jak se dočetl v jejím deníku. Myslel dokonce i na sebevraždu.⁵⁰

V neutěšené hmotné situaci Smetana napsal dopis obdivovanému Franzi Lisztovi, kde mu vylíčil své trápení a přiložil s věnováním klavírní cyklus „*Šest charakteristických skladeb*“ a požádal ho o půjčku 400 na vybudování vlastního hudebního ústavu. Franz Liszt Smetanovo dílo vysoce ocenil, doporučil ho k vydání, což ho velmi potěšilo, ale peníze mu půjčit odmítl.⁵¹

V revoluční atmosféře roku 1848 vznikla první Smetanova skladba na český text Píseň svobody. Z téže doby pochází „*Slavnostní ouvertura D dur*“. V témže roce vybudoval za podpory rodiny a hraběte Leopolda vlastní hudební ústav na Staroměstském náměstí. Brzy se stal nejlepším ústavem v Praze. Začal skládat pro žáky svého ústavu (3 etudy „*Poklad melodií*“, Sonáty o jedné větě pro dva klavíry a 8 rukou, Druhá sonáta).⁵²

Velká změna nastala i v jeho osobním životě - 27.8.1849 si vzal Kateřinu Kolářovou, postupně se jim narodili čtyři dcery, z nichž však tři velmi brzy

⁴⁹ VYSLOUŽIL, Jiří. (1999) *Hudební slovník pro každého*. Vizovice: Lípa. ISBN 8086093239.

⁵⁰ [cit. 29.3.18] Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁵¹ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁵² [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

umírají. Pod dojmem této ztráty zkomponoval „*Trio g moll pro klavír, housle a violoncello*“. V této době složil spoustu polek, Cyklické svatební dílo „*Svatební scény*“, řadu menších klavírních skladeb „*Lístky do památníku*“ a ke sňatku Františka Josefa a Alžběty Bavorské složil „*Svatební symfonii E-dur pro velký orchestr.*“ Po smrti dcery Kateřiny v roce 1856 Kateřina onemocněla tuberkulózou. (Složil jí „*Tři salónní polky*“).⁵³

V roce 1856 během Lisztovy návštěvy Praze přenechal klavírní virtuos Alexandr Dreyschock Smetanovi nabídku na místo ředitele Filharmonické společnosti v Göteborgu ve Švédsku. V letech 1856 – 1861 zde působil jako dirigent, organizoval koncerty, pořádal recitály, vedl hudební školu a také rostl velký zájem o jeho tvorbu. Velice se mu však stýskalo po rodině - jeho otec zemřel, poslední dcera Žofie onemocněla a manželka velice trpěla tuberkulózou. Vrátil se tedy pro rodinu do Prahy a odvezl je do Švédska. Franz Liszt ho zde začal vyučovat a v této době složil 2 symfonické skladby: „*Richard III.*“ a „*Valdštýnův tábor*“. Kateřinin stav se zhoršil a chtěla se vrátit zpátky do Prahy. Ovšem cestou domů, 19. duben. 1859 zemřela. V témže roce se Smetana vrátil zpět do Švédska, ale dcera Žofie zůstala v Praze u babičky Anny Kolářové. Bedřichova další láska, se kterou měl poměr, ještě když byla Kateřina naživu, byla Fjörda Benecková, které složil polku „*Ball Vision*“. Fjörda byla však vdaná a měla děti, tak se Bedřich seznamuje se sestrou manželky svého bratra Karla-devatenáctiletou Barborou „*Betty*“ Ferdinandovou., s kterou se ještě ten rok zasnoubil a složil jí „*Bettinu polku*“. O rok později se vrátil do Čech a Betty si vzal. Po svatbě odjeli společně zpátky do Švédska a Smetana zde zahájil opět svou činnost. Betty se vysoké postavení ve společnosti líbilo, ale Bedřichovi se přestává postupně dařit.⁵⁴

V Praze se mezitím oživil kulturní život, připravovalo se založení samostatného českého divadlo, proto se rozhodl Smetana vrátit do Prahy a se Švédským se rozloučil symfonickou básní „*Hakon Jarl*“

⁵³ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁵⁴ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

Návrat do Čech však byl velmi komplikovaný, Smetana zde neměl zajištěnu pevnou existenci, v nových podmínkách společenského i hudebního života hledal, jak by se umělecky uplatnil. Po příznivých ohlasech ze svých koncertů ve Stockholmu pomýšlel nejprve na dráhu klavírního virtuosa. V říjnu 1861 tedy podnikl koncertní cestu do Německa a Holandska. Neměl ji však dobře organizačně zajištěnou, a tak se mu podařilo hrát je třikrát a ačkoli měly jeho koncerty příznivou odezvu, byla cesta finančně ztrátová. Z tohoto důvodu na koncertní dráhu definitivně rezignoval.⁵⁵

Po návratu se Smetana snažil zapojit také do pražského hudebního života, ale bez větších úspěchů- Jeho první koncerty v lednu 1862 (premiéry symfonických básní „*Richard III.*“ a „*Valdštyňův tábor*“) však prošly bez většího zájmu. Po letech v cizině se pražskému hudebnímu světu trochu vzdálil a musel znovu navazovat společenské, profesní i osobní kontakty. Díky přátelům se dostal do společnosti českých intelektuálů a umělců, kteří se scházeli v Měšťanské besedě a v domě vlastenecky orientovaného knížete Rudolfa Thurn-Taxisa- Zde měl možnost se seznámit s řadou významných osobností. Ani to mu však příliš nepomohlo, neměl žádný stálý příjem a žil pouze z tenčících se úspor ze Švédska, kam proto na jaře 1862 z ekonomických důvodů opět odjel. V Göteborgu vyučoval a koncertoval však jen chvíli. V květnu 1862 se definitivně vrací do Čech.⁵⁶

Jeho další život a umělecká činnost zůstaly již svázané výhradně s českým prostředím. V létě 1862 hrál na koncertech ve prospěch Národního divadla v českých městech (Mladá Boleslav, Nymburk, Beroun) a začal se angažovat ve spolkové činnosti. Definitivní tečku za „švédským“ tvůrčím obdobím byla Koncertní etuda Na břehu mořském, vzpomínky na Švédsko, zkomponovaná 1861 v Praze pro koncertní cesty a Koncertní fantazie na české národní písně ve stylu virtuózních lisztovských parafrází napsaná v roce 1862 pro koncerty pro

⁵⁵ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁵⁶ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

Národní divadlo. Tyto skladby byly na dlouhou dobu jeho posledním klavírním dílem, které bylo doposud hlavní oblastí jeho tvorby.⁵⁷

Začátkem roku 1862 dostal od Karla Sabiny libreto ke své první opeře Braniboři v Čechách. V této době nastal zásadní obrat také ve Smetanově jazykové orientaci. Zejména v písemném projevu doposud používal pouze němčinu, ale postupně si vstupem do českých společenských kruhů uvědomil nutnost zlepšit svou mluvenou i psanou češtinu. Proto začal deníky i všechnu další korespondenci psát v češtině.⁵⁸

Karel Sabina stál i za další Smetanovou operou, roku 1863 mu poslal libreto ke komické opeře, na návrh Smetany pojmenovanou Prodaná nevěsta.⁵⁹

Z existenčních důvodů otevírá téhož roku spolu s přítelem, skladatelem a sbormistrem Ferdinandem Hellerem hudební školu v Lažanského paláci, kam se s rodinou přestěhoval. V tomto roce říjnu se stal sbormistrem Hlaholu. Tento spolek se snažil proměnit v moderní pěvecké těleso, pokusil se, bohužel neúspěšně, založit ženský sbor, aby mohl Hlahol fungovat i jako smíšený sbor. Stanovami omezený repertoár na hudbu slovanských skladatelů se snažil rozšířit o tvorbu dalších autorů i slohů.⁶⁰

Při oslavách 300. výročí Shakespearova narození v roce 1864 Smetana provedl Berliozovu dramatickou symfonii Romeo et Juliette a svůj Pochod ke slavnosti Shakespearově složený k velkolepému průvodu postav ze Shakespearových děl.⁶¹

V roce 1866 se stal 1. kapelníkem Prozatímního divadla a právě zde, po třech letech od napsání, měla 5. ledna 1866 premiéru opera Braniboři v Čechách.

⁵⁷ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁵⁸ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁵⁹ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁶⁰ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁶¹ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

Přestože se nejednalo o vrcholné skladatelovo dílo a hudba nebyla rozeznatelně česká, sám námět postačil k tomu, aby se opera stala oblíbenou. I následující Prodaná nevěsta měla také premiéru v Prozatímním divadle. V této opeře již stopy českých lidových melodií a tanců posluchači nalézt mohli, proto byla velmi dobře přijímána a přinesla v té době Smetanovi velký úspěch. V Prozatímním divadle působil do roku 1874.⁶²

Další dvě jeho opery Dalibor a Libuše, které se nesly ve vlasteneckém duchu, se nesetkaly s velkým ohlasem, Libuše byla určena pro mimořádné a slavnostní okamžiky českého národa, nikoliv pro denní repertoár. Původně byla určena ke korunovaci císaře Františka Josefa I. na českého krále, ke které však nedošlo. Smetana ji schovával a uvedl ji až o devět let později u příležitosti otevření Národního divadla. V divadle trávil veškerý svůj čas a doma skládal, velmi se mu také zhoršil zdravotní stav.⁶³

V roce 1874 si odjel odpočinout na prázdniny k dceři Žofii do Jabkenic, kde žila se svým mužem lesmistrem Josefem Schwarzem. Bedřich si vyjel na hon a při několikátém výstřelu se mu v hlavě rozezněl vysoký ostrý tón a přestal na jedno ucho slyšet. Po čase se sluch znovu obnovil, ale brzy potom ohluchl úplně. Návštěvy lékařů českých i zahraničních specialistů nepřinesly žádné zlepšení, ani naději na uzdravení. Byl nucen ukončit všechny své veřejné aktivity, pedagogickou činnost a koncem roku 1874 skončil i v divadle. Bohužel tato situace zapříčinila ztrátu hlavních stálých příjmů. Významnou finanční pomoc na začátku roku 1875, která mu umožnila i cestu k zahraničním lékařům, mu přinesl výtěžek soukromého benefičního koncertu zorganizovaného v Praze jeho šlechtickými žačkami a sbírka mezi přáteli v Göteborgu. Kvůli finančním problémům se o rok později odstěhoval s rodinou k dceři Žofii do Jabkenic natrvalo.⁶⁴

⁶² [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁶³ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁶⁴ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

S hudebním světem udržoval kontakt občasnými pobyty v Praze a intenzívními písemnými kontakty se svými spolupracovníky a přáteli. Právě ti mu pomáhali v jednáních s divadlem, nakladateli a při propagaci jeho děl doma i v cizině. Navzdory své hluchotě občas Smetana vystupoval na klavírních koncertech zejména v Umělecké besedě. Naposledy veřejně účinkoval na dobročinných koncertech pořádaných na podporu obnovy požárem zničeného Národního divadla – 28. září 1881 vystoupil v Praze jako dirigent a 4. října v Písku jako klavírista. Publikum ho v tuto dobu odměňovalo místo potlesku, který neslyšel, máváním.⁶⁵

Hluchota naštěstí nezabránila dalšímu Smetanově tvůrčímu úsilí. Naopak – po ztrátě veřejných aktivit měl na své komponování víc času i energie. V ústraní venkova se jeho produktivita i pracovní tempo výrazně zvýšily. V posledním desetiletí života tak vytvořil téměř třetinu celé své tvorby včetně řady stěžejních děl a zároveň uzavřel všechny své tvůrčí oblasti.⁶⁶

Bezprostředně po ohluchnutí se Smetana zaměřil na komponování symfonické básně a své osobité pojetí tohoto žánru završil cyklem *Má vlast*. Na rozdíl od předchozích symfonických básní, jejichž program vycházel z konkrétní dramatické předlohy, si program cyklu Smetana zformuloval sám. Stejně jako v případě *Libuše* se jedná o myšlenku oslavy vlasti symfonickými obrazy, které čerpají z její historie a přírodních krás. Náměty i rozsah cyklu vznikaly postupně. Bezprostředně po ohluchnutí zkomponoval *Vyšehrad* a *Vltavu* (1874) a v roce 1875 cyklus uzavřel symfonickými básněmi *Šárka* a *Z českých luhů a hájů* jako tetralogii pod názvem *Vlast*. Do konečné podoby jej dotvořil symfonickými básněmi *Tábor* a *Blaník* až v letech 1878–1879. Teprve po dokončení se Smetana

⁶⁵ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁶⁶ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

s nakladatelem dohodl na definitivním názvu *Má vlast*, v roce 1879 cyklus věnoval městu Praze.⁶⁷

Komorní tvorba zaujímá ve Smetanově tvorbě výjimečné postavení. Odráží se v ní různé osudové události, potřeba osobní výpovědi v těžké době. Po raném Triu g moll se potřeba závažné osobní výpovědi promítla do dvou smyčcových kvartetů. Autobiografický ráz prvního kvartetu e moll z roku 1876 je dán už podtitulem *Z mého života*. Premiéra měla proběhnout na zahajovacím koncertě nově vzniklé Jednoty pro hudbu komorní v roce 1877, ale protože kvartet byl označen za obtížně proveditelný a tedy nevhodný, došlo k veřejnému provedení až v roce 1879. I druhý kvartet d moll, který již Smetana komponoval pod silícími náporu choroby pomalu a s obtížemi (1882–1883), lze považovat za jeho osobní výpověď, ačkoli autobiografické momenty v tomto díle lze jen tušit. Smetanovo komorní dílo doplnila ještě dvě idylicky laděná dueta pro housle a klavír *Z domoviny* (1880).⁶⁸

Smetanovo zdraví se postupně velmi zhoršovalo. Vynechávala mu paměť, měl problémy s mluvením, sluchové i zrakové halucinace, vykřikoval, fyzicky napadal členy rodiny a nepoznával své blízké. V roce 1884 byl odvezen do ústavu pro choromyslné u sv. Apolináře, kde 12.5.1884 zemřel.⁶⁹

Smetanův přínos české hudbě spočívá především v jeho všestrannosti. Jako skladatel položil svou tvorbou základy moderní české hudby. Do hudebního života však zasahoval i jako vynikající klavírista a komorní hráč, dirigent a sbormistr, oblíbený a uznávaný hudební pedagog a fundovaný hudebním kritik. Všemi těmito činnostmi zásadně ovlivnil utváření novodobého domácího hudebního života.⁷⁰

⁶⁷ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁶⁸ [cit. 29.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4189

⁶⁹ GAMMOND, Peter. *Velcí skladatelé*. Praha: Svojtka a Vašut, 1996. ISBN 8071800325.

⁷⁰ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

Víc než u kohokoli jiného se u Smetany projevuje spojení jeho veřejného působení a jeho tvorby s aktuální společenskou situací a děním, což se v jeho díle projevilo volbou námětů a žánrů.

Bedřich Smetana je označován za zakladatele moderní české národní hudby. Už za svého života se stal významným představitelem české hudby a národní kultury vůbec. Usiloval o vytvoření svébytného českého hudebního stylu a výrazně ovlivnil následující generace skladatelů. O jeho osobnost i umělecký odkaz se zajímá stále mnoho hudebních odborníků a interpretů, jeho hudba se těší mimořádné oblibě u posluchačů a pronikla i do všeobecného povědomí. V průběhu dějin se ukázala i její mimohudební síla některých děl- zejména díla, která určitým způsobem nesou ideu české státnosti a národní svébytnosti.⁷¹

Podle některých moderních hudebních teoretiků nelze ovšem ve Smetanově hudbě nalézt objektivní "české" znaky (tj. náznaky lidové hudby, české taneční rytmy, deklamací ovlivněnou českým jazykem) – ale jedná se pouze o originální osobní hudební styl, který česká veřejnost brzy ztotožnila se stylem národním.⁷²

Smetanův význam je ovšem zřejmě ojedinělý i v dějinách světové hudby: Jako italskou národní hudbu nestvořil Verdi, ale vytvářeli ji již jeho předchůdci, jako německou národní hudbu nestvořil Wagner a rovněž jako ruská národní hudba má několik "pramenů", v případě národní hudby naší byl ovšem zřejmě Smetana pramenem prvním a nejmocnějším.⁷³

⁷¹ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁷² [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

⁷³ [cit. 29.3.18] Dostupné z: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/zivot.htm>

3.2.1. Smetana a já

Poprvé jsem přišla se Smetnou do styku už ve svých devíti letech při školním vystoupení na Tchaj-wanu. Hráli jsme tehdy v orchestru úryvek ze Smetanovy Prodané nevěsty, ale tehdy jsem ještě nevěděla, o koho se jedná. Teprve po letech, když už jsem žila v Praze, jsem zaslechla Proč bychom se netěšili a vzpomněla si, že tuto melodii znám již od dětství. Na Tchaj-wanu jsem poznala také Smetanovu Vltavu, ovšem tehdy jsem ji znala pod německým názvem Moldau. Teprve když jsem se v Praze naučila česky, poznala jsem český název skladby a od té doby vyprávím tuto historku svým tchaj-wanských přátelům.

Při studiu na ZUŠ jsem nastudovala na housle první část dua Z domoviny pro housle a klavír. Skladba se vyznačuje vřelým lyrickým tónem. Druhá část je postavena tak, že se střídá energická hudba s lyrickými melodiemi a vrcholí optimistickým zakončením.

Na ZUŠ jsem také hrála své první klavírní dílo od Smetany – Polku g-moll. Na konzervatoři jsem poté slyšela své spolužáky hrát jeho České tance, polky, koncertní etudu Na břehu mořském a nejvíce mě zaujalo, když jsem poprvé slyšela klavírní skicu Macbeth a čarodějnice. Byla jsem překvapená vysokou virtuositou a efektností, které mi připomínaly Liszta, a zároveň mě oslovily zahuštěné akordy podobné na Brahmsovu tvorbu.

Ve druhém ročníku studia na HAMU jsem se zúčastnila smetanovské soutěže, na niž jsem nastudovala České tance a polky. Zjistila jsem, že ač skladby znějí jednoduše, není tak snadné je dobře interpretovat a procítit. V Českých tancích spojil Smetana výtečně českou lidovou hudbu s uměním klavírní virtuózní stylizace. V tancích zaujme pestrá obsahová náplň, rozmanitost nálad a citů, technická vynalézavost, suverénní styl nástrojový a bohatství nápadů.

Dále jsem hrála Smetanovy koncertní etudy. Raději interpretuji etudu C dur, protože dílo staví na dvou myšlenkách, které se střídají a prolínají. První je tocatově brilantní a zvukově jiskřivá, druhá naopak lyricky

kantabilní a schumannovsky vášnivá. Závěr tvoří efektní akordické skoky a fortissimový vrchol.

Na svém absolventském koncertě zahraji jeho Koncertní fantazii na české národní písně, která vznikla pro účely schůzek společnosti plánující založit spolek českých umělců (budoucí Uměleckou besedu). Smetana skladbu dokončil 22. června 1862. Ke kompozici použil několik písní ze sbírky K. J. Erbena a Jana Pavla Martinovského (Nápěvy písní národních v Čechách). Skladba je velmi hudebně přístupná díky tomu, že spojuje národní písně s pianistickou virtuositou.

Dle mého názoru lze Smetanu označit za otce české hudby. Mě velice fascinuje jeho vlastenecké srdce. Nepokoje spojené s událostmi roku 1848 v mnohým menších zemích způsobily, že umělci se svojí tvorbou zapojili do boje za svobodu své země. V Norsku takto působil E. Grieg, ve Finsku J. Sibelius a v Čechách Bedřich Smetana. Můžeme vidět, že ve svém díle usiloval o vytvoření osobitého českého hudebního stylu - často používal lidové písně a prvky ve své tvorbě, od klavírních skladeb až po operu. Jeho ideje české státnosti a národní vlastenectví výrazně ovlivnily následující generace skladatelů, což je pro mě velice obdivuhodné, vzhledem k tomu, že jsem se narodila na malém ostrově Tchaj-wanu. Když poslouchám jeho hudbu, poznám českou zemi, českou kulturu, lidové umění a krajiny. Z jeho opery poznám charakter Čechů a český humor. Podle mého názoru Smetana vytvořil a také našel svůj originální osobitý hudební styl, který později byl považován za styl národní.

3.3. Leoš Janáček

Leoš Janáček, skladatel, teoretik, pedagog, dirigent a folklorista, narozen 3. 7. 1854, Hukvaldy, zemřel 12. 8. 1928, Ostrava.

Janáčkův dědeček i otec byli učiteli hudby, kteří sami hudbu provozovali. V rodině se seznámil s lidovou písní, která se pak v budoucnu stala trvalým předmětem jeho uměleckých a badatelských zájmů. Janáček sám jednou prohlásil, že "žil v lidové písni od malička".⁷⁴ Jeho otec i matka byli hudebně vzdělaní, ale chudí, Janáček byl jako deváté dítě. Především kvůli finančnímu nedostatku rodiny Janáčka, byl malý Leoš už jako jedenáctiletý poslán na klášterní školu ve Starém Brně jako fundatista (žák, jehož studium bylo hrazeno z odkazů klášteru). Janáček se hned po příchodu do Brna zúčastňoval všech hudebních produkcí fundatistů (tzv. modráčků), a to nejenom v oboru chrámové, ale i v oboru světské hudby, například při operních představení v městském divadle. Na staroměstském kúru brzy zastoupil svého učitele Křížkovského. Ten byl i jeho prvním učitelem v hudební teorii, též byl otcův přítel.⁷⁵

Janáček sám se domníval, že bude pokračovat v rodinné tradici. Po ukončení školy v roce 1869 získal stipendium na pedagogické škole a po ukončení učil dva zkušební roky na škole. Ale poté začal prosazovat své hudební zájmy. V roce 1873, když mu bylo 19 let, založil sbor a následujícího roku začal studovat na pražské varhanické škole v Praze. A z této doby se také zachovaly jeho některé duchovní i varhanické skladby. Zde se spřátelil i s Antonínem Dvořákem. A v říjnu 1879 odjel na roční studijní pobyt, nejprve na lipskou konzervatoř a pak o šest měsíců později na stejnou školu ve Vídni. Od mládí a po celý život se samostatně vzdělával, a to nejenom v hudbě, ale i v estetice, lingvistice, psychologii, dějinách hudby apod.⁷⁶

⁷⁵ [cit. 30.3.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leoš_Janáček

⁷⁶ [cit. 30.3.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leoš_Janáček

Poté se vrátil zpět do Brna, kde se zúčastnil národně-osvobozeneckých aktivit. V roce 1881 založil vlastní varhanickou školu a stal se jejím prvním ředitelem. Působil jako dirigent a velmi brzy zahájil též svoji kariéru skladatele. Janáček váhal na začátku své umělecké dráhy mezi skladbou a výkonným uměním. Snil o dráze klavírního virtuosa, ale některé zdroje uvádí, že měl krátké prsty. V jiných zdrojích se dočteme, že jeho neúspěch jako virtuos zavinila jeho pedagožka v Lipsku, protože během studia v Lipsku (1879-1880) měl nesprávné vedení hry na klavír a nakonec své sny vzdal. Jako sbormistr a dirigent symfonických a kantátových koncertů měl větší úspěch. Svou dráhu sbormistra začal v mužském řemeslnickém spolku Svatopluk (1873–76). Jako sbormistr a umělecký ředitel Filharmonického spolku Beseda brněnská (1876–88, s dvojnásobným krátkým přerušením ze studijních důvodů) se odvážil na provedení nejnáročnějších orchestrálních a kantátových děl, mimo jiné Beethovena (Missa solemnis), Mozarta (Requiem), Dvořáka (kantáty a symfonie), Smetany (symfonické básně) a jiných. V uskutečňování svých profesionálních uměleckých záměrů nenalezl ve spolku vždy podporu, nakonec po osobních roztržkách se svého místa v Besedě brněnské vzdal.⁷⁷

V Janáčkově nakonec zvítězilo skladatelství. Nejdříve psal spíše účelové skladby pro české hudební spolky, sbory, školská zařízení. V hudební tvorbě do poloviny osmdesátých let převažovala v jeho díle sborová tvorba. V technické náročnosti ji zpočátku přizpůsobil spolkovému amatérismu. V později nalezeném sboru Žárlivec (1888) a ve Čtveřici mužských sborů (1885) dosáhl již technické náročnosti a profesionální úrovně. Pro hudebníky Besedy brněnské složil smyčcovou Suitu (1877) a Idyllu (1878). Mezi tehdejšími Janáčkovými vzory převažoval Dvořák a němečtí romantikové. Poté také získal zájem o operu. Svůj první operní kus složil na mytologickou látku, opera Šárka (dvě verze 1887, 1888).

⁷⁷ [cit. 30.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2192

Autorem libreta byl moderní český básník Julius Zeyer, který mu bohužel nakonec nedal souhlas ke zhudebnění svého libreta. Janáček dílo nedokončil, jeho dokončením pověřil až roku 1919 svého žáka O. Chlubnu. Zklamáný hudební autor načas odstoupil od tvorby "velkých" děl.⁷⁸

Dne 13. července 1881 se oženil se svojí šestnáctiletou žákyní Zdenkou Schulzovou. Rok poté se jim narodila dcera Olga. Dne 16. května 1888 se jim narodil další potomek, syn Vladimír, který po dvou letech zemřel na spálu. Další tragická příhoda, která rodinu postihla, byla smrt dcery Olgy, která zemřela na tyfus ve svých jednadvaceti letech (1882 – 1903). Roku 1917 se Janáček seznámil s Kamilou Stösslovou (1891 – 1935), která se stala jeho celoživotní tvůrčí inspirací. (Byla předlohou některých ženských hrdinek jeho oper *Liška Bystrouška*, *Káťa Kabanová*, *Elina Makropulos*.)⁷⁹

Po vzniku Československa působil s Vilémem Kurzem jako profesor brněnské pobočky mistrovské školy Pražské konzervatoře a v roce 1919 založil Konzervatoř Brno.⁸⁰

Na počátku své skladatelské dráhy byl inspirován moravskou lidovou písní, užíval jejích nápěvů a studoval rytmiku a intonaci řeči, což posléze originálně převáděl do své hudby. Studoval také ruskou lidovou hudbu. Janáček sbíral lidové písně a pilně si zapisoval nápěvky mluvy, protože v nich hledal pravdivý hudební výraz životních situací a duševních hnutí prostých lidí. Podle vzoru Dvořákových „Slovanských tanců“ složil podobný

⁷⁸ Zahrádka, Jiří (2005), *Janáček V mlhách pro klavír*, Editio Supraphon Praha a Barenreiter Kassel

⁷⁹ [cit. 30.3.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leoš_Janáček

⁸⁰ [cit. 30.3.18] Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2192

komplet, inspirovaný lidovou hudbou rodného kraje - Lašsko, s názvem „Lašské tance“.⁸¹

Po komponování nepříliš úspěšných oper Šárka a Počátek románu se mu dostalo prvního ocenění – opera Její pastorkyňa (na ní pracoval v letech 1894-1903) byla v roce 1904 nadšeně přijata brněnským publikem. K pražské premiéře opery došlo sice až po 12 letech po brněnské premiéře, ale i přesto mu otevřela dveře do celého světa: v roce 1918 měla opera úspěch ve Vídni, posléze v Německu a v roce 1924 v New Yorku. Od roku 1916 složil dalších pět významných operních děl, dva smyčcové kvartety, několik suit a písňové cykly (nejznámější je Zápisník zmizelého).⁸²

Poté se Janáčkův život zcela změnil. Složil nejoriginálnější, nejvyzrálejší a světově proslulá díla orchestrální, především Sinfoniettu, symfonickou báseň Taras Bulba a slavnou Glagolskou mši, jednu z nejsvráznějších skladeb světové hudby vůbec, mši napsanou ve staroslověnštině. Složil orchestrální Baladu blanickou (1920, podle Jaroslava Vrchlického). Přerpracoval svou Sonátu pro housle a klavír, napsal čtyři nové opery Káťu Kabanovou (1921, podle Ostrovského na překlad Vincence Červinky), Příhody lišky Bystroušky (1923, na vlastní libreto podle Rudolfa Těsnohlídka), Věc Makropulos (1925, podle Karla Čapka) a Z mrtvého domu (1928, podle Fjodora Michajloviče Dostojevského). Roku 1918–28 vznikly další skladby, mužský sbor Potulný šílenec (1922, Rabindranáth Tagore), Mládí pro dechový sextet (1925), Sinfonietta (1926), Concertino (1925) a levoruční Capriccio (1926) pro klavír a komorní soubory, Říkadla (1925, 1927). Smyčcový kvartet č. 1 z

⁸¹ Margentalová, Martina (2009), *Dějiny a literatura*, učební texty pro studentů konzervatoří a vysokých hudebních škol

⁸² [cit. 30.3.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leoš_Janáček

podnětu Tolstého Kreutzerovy sonáty (1923) a Smyčcový kvartet č. 2 Listy důvěrné (1928).⁸³

Jeho stěžejní díla byla poctěna mnoha cenami. Byl sbormistrem Brněnského a Pražského spolku Svatopluk. Masarykova univerzita mu v Brně udělila v roce 1925 čestný doktorát filosofie za jeho celoživotní tvůrčí odkaz. Stal se hlavou hudebního života na Moravě a v Brně.⁸⁴

Leoš Janáček, jeden z nejvýznamnějších světových skladatelů zemřel náhle v ostravské nemocnici 12. srpna 1928 na zápal plic, když se předtím nachladil za svého prázdninového pobytu v Hukvaldech.⁸⁵

Janáček často používal ve svém komponování tzv. sčasovek – stále se opakujících stejných rytmických útvarů. Díky tomuto způsobu kompozice nemá Janáček ani předchůdce ani následovníky, v dějinách hudby je naprosto ojedinělou osobnost. Jeho tvorba je také silně spjata s prostředím rodného místa Lažska.⁸⁶

⁸³ [cit. 30.3.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2192

⁸⁴ GAMMOND, Peter. Velcí skladatelé. Praha: Svojtka a Vašut, 1996. ISBN 8071800325.

⁸⁵ [cit. 30.3.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leoš_Janáček

⁸⁶ Margentalová, Martina (2009), *Dějiny a literatura*, učební texty pro studentů konzervatoří a vysokých hudebních škol

3.3.1. Janáček a já

Když jsem ještě žila na Tchaj-wanu, Leoše Janáčka jsem neznala. První setkání s Janáčkem bylo v ZUŠ v klavírní třídě u paní Z. Fišerové. Dala mi zahrát od Janáčka klavírní cyklus Po zarostlém chodníčku 1. sešit číslo 2. Lístek odvanutý. Tehdy jsem jen nějak zahrála, aniž bych jeho hudbě rozuměla. Poznala jsem ho více až v hodinách dějin hudby na konzervatoři a jednou na koncertě České filharmonie, když hráli v Rudolfinu symfonické dílo s názvem Taras Bulba, což je slovanská rapsódie podle povídky N. V. Gogola. Tehdy jsem nebyla ještě hudebně vzdělána natolik, abych pochopila jeho hudbu, jen jsem měla první dojem, že instrumentace byla velmi zajímavá, používal tam neobvyklé nástroje, jako například zavěšený činel, triangl a zvony.

Na klavírním semináři hráli často studenti od Janáčka Sonátu I.X.1905 (psána na paměť českého dělníka zabitého při manifestacích za českou universitu v Brně, je dvoudílná skladba).⁸⁷ nebo cykly Po zarostlém chodníčku. Až při přípravě svého absolventského recitálu jsem si vybrala jednu z jeho nejhranějších skladeb pro klavír - cyklus V mlhách. Toto dílo se hraje po celém světě. Když jsem tu skladbu slyšela poprvé, měla jsem pocit, že skladba popisuje nějakou krajinu. I název skladby - V mlhách v sobě nese impresionistické a expresionistické rysy. Až když jsem ji zkoumala, zjistila jsem, že skladatel Janáček skladbu napsal v období, kdy mu zemřelo druhé dítě a kdy se musel vyrovnat s odmítnutím Její pastorkyně v pražském Národním divadle a se zklamáním z neprovedené opery Osud v Městském divadle na Královských Vinohradech. V roce 1910 se Janáček přestěhoval do nového domku v zahradě varhanické školy. Tam se chtěl schovat před světem, a se zničenou sebedůvěrou a v melancholické náladě dokončil na jaře roku 1912 tento klavírní cyklus.

Dle mého názoru Janáček je expresionista české hudby, ale píše také v impresionistickém duchu. Má velmi rozsáhlé dílo, neznám jej celé, ale

⁸⁷ SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142.

domnívám se, že jeho tvorba patří k tomu nejprogresivnějšímu a nejosobitějšímu hudebnímu počínu 20. století v Čechách. Když si poslechnu jeho hudbu, první dojem jsou jednotlivé a různé obrazy, které jsou natolik oddělené, že pro interpreta i dirigenta je těžké jeho hudbu interpretovat jako celek. Nemá kantabilní nebo básnickou melodii například jako Dvořák, ale často v jeho hudbě se objeví nápěvky mluvy i přírodní zvuky (zajímavá instrumentace v různých skladbách, jako například v jedné z jeho nejvýznamnějších skladeb Sinfonietta). Doporučila bych těm, kteří ho neznají, mít při poslechu noty před sebou, což může napomoci hudební orientaci.

3.4. Erwin Schulhoff

Erwin Schulhoff, skladatel a klavírista židovského původu, narozen 8. 6. 1894 Praha, zemřel 18. 8. 1942 Wülzburg (koncentrační tábor, Bavorsko).

Erwin Schulhoff pocházel z německy mluvící hudební rodiny. Jeho otec Gustav byl úspěšný obchodník a miloval hudbu, ale Erwina nejvíce ovlivnil Gustavův strýc Julius Schulhoff, který byl tehdy vynikajícím evropským klavíristou. Matka Louisa byla z hudební rodiny, její otec byl Heinrich Wolff, který byl koncertním mistrem operního orchestru ve Frankfurtu nad Mohanem. Když Erwinova matka zjistila jeho hudební talent, který se projevil již ve třech letech, tak se rázně zasadila o jeho všestranné rozvíjení. Na pražskou konzervatoř byl přijat již v deseti letech na doporučení Antonína Dvořáka (1901), který rozpoznal jeho hudební vlohy a zařídil mu soukromé hodiny u ředitele konzervatoře Jindřicha Kàana z Albestu. Poté pokračoval ve studiu ve Vídni, Lipsku a v Kolíně nad Rýnem. Mezi jeho učiteli byl i Max Reger. V devatenácti letech (1913) vyhrál v klavírní soutěži v Berlíně cenu Felixe Mendelssohna-Bartholdyho a o pět let později i cenu v oboru skladby za klavírní sonátu.⁸⁸

Když vypukla první světová válka, Schulhoff musel okamžitě narukovat a bojovat v řadách italských legionářů. Po válce žil v roce 1919 až 1923 v Německu. V Drážďanech Schulhoff vytvořil uměleckou skupinu Werkstatt der Zeit, v níž byli ostatní umělci žijící v Drážďanech jako např. malíři Otto Dix, Kurt Günther či Otto Griebel, básník Theodor Däubler a další. V skupině se diskutovalo o aktuálních uměleckých i politických problémech. Schulhoff psal za celou skupinu programové články a manifesty a měl kontakt s představiteli druhé vídeňské školy, jejichž klavírní skladby nastudoval. Obzvláště rád hrál Klavírní sonátu op. 1 od Albana Berga. Oba umělci se spřátelili a v korespondenci, která se mezi nimi rozvinula, vášnivě diskutovali o aktuálních skladatelských problémech, např. o hudební próze. Nejen Berg, ale i ostatní představitelé vídeňského

⁸⁸ [cit. 1.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Erwin_Schulhoff

expresionismu včetně Josepha Matthiase Hauera inspirovali Schulhoffa též ve vlastní tvorbě: v Zehn Klavierstücke (WV 50) a ve Fünf Gesänge mit Klavier (WV 52), v orchestrálních 32 Variationen (WV 53) nebo v Musik für Klavier (WV 56).⁸⁹⁹⁰

Schulhoff s poznáváním Schönbergovy školy narazil na manifesty dadaismu, které se sice týkaly hlavně výtvarného umění a literatury, ale pro Schulhoffa nebyl problém je aplikovat i na hudbu. Na jaře 1919 se spřátelil s vůdčí osobností berlínských dadaistů George Groszem. U něho poprvé uslyšel v nahrávkách americký jazz. Byl nadšen a přijal jej jako adekvátní prostředek dadaismu. Program dadaismu dodržoval důsledně jako žádný jiný profesionálně hudebník té doby. Ačkoliv toto hnutí netrvalo dlouho, každý z jeho představitelů si z něj pro další tvorbu něco odnesl. V případě Schulhoffa to byl jazz. Představa „barbarského“ ragtimu v koncertní síni jej fascinovala. V srpnu 1919 věnoval Schulhoff Groszovi Fünf Pittoresken pro klavír (WV 51). Obsahují čtyři tance (foxtrot, ragtime, one-step, maxixe), mezi něž Schulhoff vložil jako správný dadaistický výstředník větu In futurum, sestávající výhradně z pauz a bláznivých agogických značek.⁹¹

V roce 1923 se vrátil do Čech a věnoval se koncertní činnosti a to zejména propagaci nejmodernějších skladatelských směrů. Spolupracoval s Aloisem Hábou na rozvoji čtvrttónové hudby. Stal se klavíristou Československého rozhlasu v Praze, Brně i v Ostravě. Spolu s Oldřichem Letfusem vytvořil klavírní duo, které se zabývalo převážně interpretací soudobé hudby. Kromě toho vyučoval na pražské konzervatoři čtení

⁸⁹ [cit. 1.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Erv%C3%ADn_Schulhoff

⁹⁰ [cit. 1.4.18] Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7805

⁹¹ [cit. 1.4.18] Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7805

partitur a klavírní hru na čtvrttónovém oddělení Aloise Háby. Psal kritiky do německých novin a hudebních časopisů. Schulhoffova kariéra se rozvíjela. Nadcházející léta až do roku 1932 patří k Schulhoffovu nejúspěšnějšímu tvůrčímu období. Ve své tvorbě se pohyboval mezi pozdní impresionismem, expresionismem a neoklasicismem. Proslavil v Čechách i zahraničí, např. jeho Dvojkonzert pro flétnu, klavír a malý orchestr (WV 89, premiéra 1927 v Praze) a Schulhoffova 1. symfonie WV 76, premiéra pod Erichem Kleiberem byla v Berlíně (1928), a Koncert pro smyčcový kvartet a dechový orchestr (WV 97, premiéra v Praze 1932 pod Václavem Talichem s Ondříčkovým kvartetem a Českou filharmonií).⁹²

Až ve třicátých letech se Schulhoff pod vlivem nastupujícího nacistického režimu stal vášnivým komunistou. V roce 1932 zhudebnil Komunistický manifest a o rok později odjel do Sovětského svazu, kde získal čestné občanství. S tím souvisí i přerod umělecký. Zbavil se všech experimentálních směrů a snažil se o hudbu všeobecně srozumitelnou. Výrazem toho je např. Symfonie svobody z let 1940/41.

Schulhoff však jazz nikdy neopustil.⁹³ Uplatňoval jej dvojnásobným způsobem. Na jedné straně mu věnoval samostatné skladby na způsob tanečních suit pro klavír (např. Cinq études de jazz, 1926, WV 81), pro orchestr (Suite für Kammerorchester, WV 58) a zkomponoval i patnáctidílné jazzové oratorium H.M.S. Royal Oak (1930, WV 96) pro vypravěče, jazzového zpěváka, smíšený sbor a jazzový orchestr. Patrně nejznámější je jeho skladba Hot Sonate (1930) pro altový saxofon a klavír. Na druhé straně napsal řadu skladeb, ve kterých použil jazz pouze v jedné větě, převážně namísto scherza. Tak např. v první skladbě toho druhu, v jednovětém klavírním koncertu (WV 66) op. 43 z roku 1923. V Pěti kusech

⁹² [cit. 1.4.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7805

⁹³ [cit. 1.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Erv%C3%ADn_Schulhoff

pro smyčcový kvartet (WV 68) se mezi tanci z různých dob objevuje tango milonga, v Divertissement pro hoboj, klarinet a fagot (WV 87) je charleston a florida, v opeře Plameny (WV 93) onestep a tango, ve 2. symfonii (WV 101) z roku 1932 tvoří třetí větu Scherzo alla jazz. Byla to poslední skladba, v níž je jazz propojen s tzv. vážnou hudbou. V následujících letech (do roku 1937) mu věnoval pozornost už jen v rámci populární hudby, převážně pro potřeby rozhlasu.⁹⁴

Po okupaci Československa v roce 1939 se Schulhoff rozhodl emigrovat do Sovětského svazu. Během čekání na vízum byl v Praze chycen a odsouzen do koncentračního tábora Wülzburg v Bavorsku, kde 18. srpna 1942 zemřel na tuberkulózu. Jeho dvě poslední symfonie (č. 7 a 8), na nichž začal pracovat ve vězení, zůstaly nedokončeny.⁹⁵

⁹⁴ [cit. 1.4.18] Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7805

⁹⁵ [cit. 1.4.18] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Erv%C3%ADn_Schulhoff

3.4.1. Schulhoff a já

S Schulhoffem jsem se seznámila díky mé spoluhráče saxofonistce Tereze Novotné. Jedna z jeho nejznámějších skladeb Hot Sonate pro altový saxofon a klavír mě hned při prvním poslechu fascinovala, poněvadž mám velmi ráda jazz. Musím se přiznat, že když jsem začala studovat první větu, byla jsem překvapena obtížností partu, který obsahuje zahuštěné akordy a velké skoky, které se obtížně čtou, a harmonie se neustále proměňuje. Sonáta je hodně náročná na souhru, zvláště čtvrtá věta, která je v rychlém tempu a saxofon a klavír spolu vedou dialog, kde nástup je často komplikovaný. Zápis klavírního partu napodobuje synkopický jazzový rytmus, což je pro souhru poměrně náročné. Další výzvou v Sonátě jsou klavírní sóla v druhé a čtvrté větě. Zvláště sólo čtvrté věty je velmi rytmicky obtížné a ne zcela intuitivní.

Saxofonová sonáta mě natolik zaujala, že bych do budoucna ráda poznala další Schulhoffovu tvorbu. Zajímá mě například jeho Sonáta pro flétnu nebo Jazzové etudy pro klavír.

3.5. Adam Skoumal

Adam Skoumal (narozen 15. prosince 1969), vynikající klavírista, skladatel a skvělý tatínek tří dcer.

Narodil se v Pardubicích ve východních Čechách. Poté od svých tři let žil s rodinou v Ústí nad Labem. Do školy začal chodit až v Praze od šesti let. Jeho rodiče nebyli profesionální hudebníci, i když měli muziku rádi. Otec hrál na kytaru, maminka uměla trochu na varhany a na klavír. Chodil do ZUŠ jako školní dítě (tenkrát to byla "Lidová škola umění") asi od sedmi let, ale nebral hraní moc vážně. Cvičil asi tak 10 minut denně a to ještě ne každý den. Na klavír chodil, protože měli doma staré pianino. Celou Základní uměleckou školu považoval jen za jakousi povinnost. Dlouhé roky strávil jen vycvičováním jedné skladby, kterou na konci roku předvedl na třídním koncertě. Chodil do ŽUŠ (tehdy LŠU) v ulici Španělské, Praha 2. V celém jeho dětství ho hlavně ovlivnila maminka, která občas hrála doma na klavír. Také poslouchal rádio s klasickou hudbou. Měl normální a naivní klukovské sny, jako být popelářem, kosmonautem nebo fotbalistou.⁹⁶

Adamova cesta k hudbě nebyla taková, jak ji vidíme u většiny jiných slavných hudebníků. Rozhodně bychom ho nemohli označit za jakési zázračné dítě. Rozhodl se pro uměleckou dráhu poměrně pozdě. Bylo mu asi 16 a už tehdy studoval na gymnáziu. Začal soukromě chodit za bývalou profesorkou z konzervatoře, paní Ludmilou Melkusovou. Ta ho připravila v 18 letech na přijímačky na konzervatoř, kam ho vzhledem k věku přijali do 3. ročníku do třídy Evy Boguniové. Rodina ho zpočátku spíš od hudby zrazovala, protože je pochopitelně velmi těžké se hudbou živit. Brzy ho ale začali rodiče podporovat a teď jsou určitě rádi, že je profesionálním muzikantem. Po konzervatoři pokračoval Adam na Akademii múzických umění, kde u přijímacích zkoušek obsadil první místo. Studoval ve třídách ve třídách Jana Panenky a Petera Toperczera. Ale vydržel pouze jediný rok, poté mu bylo nabídnuto stipendium na studium

⁹⁶ Rozhovor s Adamem SKOUMALEM, Pardubice, nar. 1969, Praha 21.04.18

v Americe, které mladý člověk toužící poznat svět nemohl odmítnout.⁹⁷ V získávání zkušeností pokračoval na prestižních školách v USA: nejprve obdržel stipendium na Southern Methodist University v Dallasu a o dva roky později na Manhattan School of Music v New Yorku, kde studoval pod vedením Ruth Laredo. Během studií se také zúčastnil řady mezinárodních mistrovských kurzů, např. s Lazarem Bermanem, Andrássem Schiffem, Philippem Entremontem, Eugenem Indjicem a Mariánem Lapšanským. V Americe strávil Adam Skoumal šest let. Studium v Americe bylo pro něj velmi inspirující pro další uměleckou činnost. Jelikož stipendia nezahrnovala ubytování a stravu, dostal se kvůli nutnosti finančního zajištění i k pro něj neobvyklým profesím, jako bylo uklízení školy, učení, hraní v baru, hraní v kostele na varhany atd.⁹⁸⁹⁹

S komponováním první skladby začal Adam právě v době, kdy se rozhodl hudbu dělat naplno, tedy kolem 16 let. První skladbu s věnováním napsal pro svoji sestru Terezu, která ji pak hrála na koncertě žáků LŠU. Už od začátku ho bavila exotická témata, takže skladba se jmenovala "Vlak do Zonguldaku", což je město kdesi v Turecku. Ze svých skladeb si sám nejvíce cení děl jako *Variace na cikánskou melodii pro housle a klavír (2002)*. Napsal to spíš pro legraci pro kamarády, ale časem se z toho stala jeho nejznámější skladba. Když spočítá všechny možné úpravy (doprovod je kromě klavíru pro smyčce nebo pro dechy, sólisté to hráli kromě houslí i na violu, flétnu nebo klarinet), tak počet interpretů, kteří variace mají na repertoáru, přesáhne určitě stovku. Navíc byla skladba povinná na třech

⁹⁷ Vašatová, J., Klavírista versus skladatel? Zpovídá se Adam Skoumal. Hudební rozhledy, 2003, č.2/2003, ISSN 0018-6996.

⁹⁸ [cit. 1.4.18] Dostupné z: Adam Skoumal, klavírista a skladatel <http://www.skoumal.cz/lang1/>

⁹⁹ Skurovcová, I., Adam Skoumal: Klasika nikdy nebude pro všechny. Hospodářské noviny, 07/2004, ISSN 1213-7693.

soutěžích a mnozí soutěžící ji stále hrají. Přitom si ale sám nemyslí, že je to jeho nejlepší věc.¹⁰⁰

Skladatel tvrdí, že je samozřejmě ovlivněn mnoha skladateli, tomu se člověk neubrání. Neustále ho fascinuje Bach, ale i také dalších skladatelů jako např. M. Ravel, S. Rachmaninov, A. Skrjabin, D. Prokofjev. To ovšem nejsou příliš soudobí skladatelé, což asi také něco říká o jeho příklonu k tradici a nechuti příliš experimentovat.¹⁰¹

Jeho nejvýznamnější úspěch byl bezpochyby titul laureáta Pražského jara 1998, kde získal se svou kompozicí cenu za nejlepší provedení české soudobé skladby. V sezóně 2006 premiéroval svůj 1. Klavírní koncert s Pražskou komorní filharmonií a ve stejném roce provedl také svůj 2. Klavírní koncert za doprovodu Jihočeské komorní filharmonie. V létě 2008 zazněla ve světové premiéře na festivalu v chorvatském Dubrovníku skladba Adama Skoumala *Djinnia pro housle a klavír* v podání Shlomo Mintze, který ji také zařadil do programu svého jihoamerického turné a na recitály v Itálii. Na festivalu Pražské Jaro 2009 a její orchestrální verzi se sólistou Jiřím Vodičkou uvedl v roce 2013 Jiří Bělohlávek v přímém přenosu v České televizi.¹⁰²

Nyní se Adam věnuje umělecké činnosti: kromě sólových klavírních koncertů hraje také s různými vynikající českými i zahraničními hudebníky a začal se více věnovat kompozici. Po velkém úspěchu své první skladby pochopil, že možná i v tom je jeho poslání. Svou uměleckou činnost musel Adam Skoumal spojit i s dalšími povinnostmi. V první řadě s povinnostmi rodinnými, s manželkou Miluší – skvělá houslistka, s níž má skladatel v

¹⁰⁰ Rozhovor s Adamem SKOUMALEM, Pardubice, nar. 1969, Praha 21.04.18

¹⁰¹ Rozhovor s Adamem SKOUMALEM, Pardubice, nar. 1969, Praha 21.04.18

¹⁰² [cit. 1.4.18] Dostupné z: Adam Skoumal, klavírista a skladatel

<http://www.skoumal.cz/lang1/>

současné době tři dcery, Valerii, Viktorii a Julii. Též se od roku 2012 věnuje i pedagogické činnosti na Pražské konzervatoři.¹⁰³

¹⁰³ Rozhovor s Adamem SKOUMALEM, Pardubice, nar. 1969, Praha 21.04.18

3.5.1. Skoumal a já

V posledním roce na Pražské konzervatoři mého šestiletého studia mi bylo doporučeno hrát jeho *Romantické kusy pro klavír* (2003) od paní profesorky Evy Boguniové, která je bývalou profesorkou Adama Skoumala. Díky tomu jsem ho měla šanci poznat osobně na konzultačním hodině. Je velmi sympatický, nadaný, ale velice skromný člověk a vynikající klavírista, který dovede zahrát všechno z listu. Když hraje, tak od kantabilně lyrické melodie až k temperamentní charakteru. Velice mě fascinuje jeho hudba, protože je srozumitelná publiku, které běžně chodí na koncerty vážné hudby. I sám Adam potvrdil, že není velkým fandou festivalů soudobé hudby. Připadají mu jako uzavřená společnost samotných skladatelů, jejich žáků a ostatních kolem, kde si všichni vzájemně gratulují, přičemž úplně ztratili kontakt s normálním koncertem. Podle mého názoru je samozřejmě velmi těžké uspět s novou skladbou, pokud ji na koncertě postavíte vedle Bacha nebo Beethovena a dalších jiných velkých skladatelů. Ale takové kruté srovnání je praktické, jinak skladba nepřežije více než jedno provedení. Proto si myslím, že Adam je jako skladatel velice úspěšný. Je sám skvělým pianistou, jeho tvorby jsou všechny pro klavír, ať je pro sólový klavír nebo klavírní koncert se symfonickým orchestrem a různé kombinace komorního obsazení s klavírem. Z interpretačního pohledu bych řekla, že jeho tvorba je technicky náročná, ale přitom hratelná. Sám též tvrdí, že má rád exotická téma, často používá přírazy a velmi efektní konce. Jako například slouží čtvrtá část s názvem *Exotic dance* v *Romantických kusech*, *Rumplcimprcamp* pro zobcovou flétnu s klavírem, kterou napsal pro svoji nejstarší dceru Valerii jako soutěžní skladbu, a také jeho *Fantasie Corsaresca* pro sólový klavír a smyčcový orchestr, která vznikla v roce 2012 během letních prázdnin. Byla napsána na zakázku italského festivalu a švýcarského souboru ZHDK Strings. Tématem zadání bylo "moře" a autora hned oslovilo spojení s piráty a korsáry a tak vznikla *Fantasie Corsaresca* pro sólový klavír a smyčcový orchestr. Téma celé skladby je rychlé a dramatické a připomíná tak plavbu v bouři po moři. Skladatel sám ji hrál v roce 2012 v Itálii a až v letošním roce bude premiérována v České republice. Když poslouchám jeho hudbu, tak slyším Skrjabinu, Prokofijeva, a Adama Skoumala. Vytvořil si svérázný styl. Osobně si myslím, že bychom měli v českých zemích usilovat o to, aby jeho hudba vstoupila více do klavírního světa a obecně do kulturního povědomí.

Závěr

V úvodu jsem se již zmínila, z jakého důvodu jsem si pro svoji diplomovou práci vybrala toto téma. Přesto však díky této práci objevila spoustu oblastí, s nimiž jsem se dosud nesešla a otevřely se mi nové umělecké obzory. Poučila jsem se jak prostřednictvím výzkumu, tak zejména při poslechu skladeb z různých období: od sólového klavíru, komorní hudby jako dueta, tria, kvarteta, nonet, až po symfonie nebo ženský sólový zpěv. Získala jsem též návody a podněty, jak interpretovat českou klavírní kompozici, díky prostudování životních osudů a příběhů jednotlivých skladatelů.

Závěrem práce bych ráda poděkovala všem, kteří mi při vzniku této práce byli nápomocni. Děkuji své kamarádce a výborné flétnistce Martině Mihulkové, která mi trpělivě pomáhala zdokonalovat mou češtinu. Velké díky patří též skladateli Adamovi Skoumalovi, který se mnou udělal rozhovor a intenzivně mi pomáhal při nastudování jeho skladby. Děkuji panu profesorovi Františkovi Malému za vedení a konzultaci mé práce. Můj největší vděk patří mému jedinému a největšímu nebeskému Otci, který mě nikdy neopustil a dal mi největší sílu.

Seznam literatury a pramenů:

SÝKORA, Václav Jan. Dějiny klavírního umění. Netolice: Jc-Audio, c2010. ISBN 9788087132142

Vašatová, J., Klavírista versus skladatel? Zpovídá se Adam Skoumal. Hudební rozhledy, 2003, č.2/2003, ISSN 0018-6996

Kundera, Ludvík (1949) Jan Hugo Voříšek Sonáta op. 20 pour le pianoforte. Praha, Hudební nákladatelství orbis

VYSLOUŽIL, Jiří. (1999, s. 626-627) Hudební slovník pro každého. Vizovice: Lípa. ISBN 8086093239

Skurovcová, I., Adam Skoumal: Klasika nikdy nebude pro všechny. Hospodářské noviny, 07/2004, ISSN 1213-7693

GAMMOND, Peter. Velcí skladatelé. Praha: Svojtka a Vašut, 1996. ISBN 8071800325

Yang, PeiRen. A History of Western Classical Music, 2001. ISBN9578442521

WEISS, David. Mozart - člověk a génius. Praha: Odeon, 1977

HOLZKNECHT, Václav. Bedřich Smetana: život a dílo. 2., rozš. a upr. vyd. Praha: Panton, 1984

<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/>

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Special:Search?search=&go=Go>

<http://www.oxfordmusiconline.com>

<http://www.bedrich-smetana.wz.cz/index.htm>